

RECORDS IGNASIANES A BARCELONA

Miquel Lop Sebastià S.J.

PRIMERA ESTADA A BARCELONA (març 1523)	
1. Antecedents	5
2. Vida a Barcelona	13
3. Preparatiu del viatge a Jerusalem	19
SEGONA ESTADA A BARCELONA (1524 – 1526)	
1. Els estudis	25
2. Vida exemplar	34
3. Apostolat a la ciutat	40
TERCERA ESTADA A BARCELONA (1527)	
1. Ajuda econòmica per als estudis a París	46
2. Va parlar Ignasi el català?	49
3. Última visita a Barcelona de pas a Itàlia	51
4. Ulteriors actuacions	52
L'ESPASA DE SANT IGNASI	
1. Itinerari de l'espasa	55
2. Examen de l'espasa	58
3. Però per què portava espasa?	59

V Centenari del naixement de
Francesc Xavier

*500 anys del naixement de
Sant Francesc Xavier i del Beat Pere Favre
450 anys de la mort de Sant Ignasi de Loyola*

Amb la col·laboració de St. Ignasi - Sarrià (Barcelona)

Miquel Lop Sebastià, SJ és autor de “*Los Directorios de Ejercicios (1540-1599)*”, Col. Manresa, nº 23, col·labora a la Fundació Lluís Espinal.

Imprès en paper ecològic i cartolina reciclada · Edita CRISTIANISME I JUSTÍCIA · Roger de Llúria, 13 – 08010 Barcelona · tel. 93 317 23 38
Fax: 93 317 10 94 · info@fespinal.com · Imprimeix: Edicions Rondes S.L.
ISBN: 84-85247-33-7 · Dipòsit Legal. B-33.610-2005

La gran majoria dels interessats en temes ignasians gairebé no coneixen el gran pes que Barcelona exercí en la formació espiritual de Sant Ignasi. Els seus coneixements pràcticament es limiten als estudis de llatí amb el mestre Ardévol, que pidolava a la Basílica de Santa Maria del Mar i molt poca cosa més

Aquest quadern descobrirà al més expert coneixedor de la vida de Sant Ignasi alguns fets sorprenents.

Reunim aquí en forma breu tot, i només, el que té alguna relació amb les estades de Sant Ignasi a Barcelona. Si alguna vegada obrim el camp a d'altres llocs i personatges és només perquè ho exigeixen la comprensió i les circumstàncies dels esdeveniments.

Totes les afirmacions van avaluades amb les respectives notes, en les quals s'indiquen les fonts de Monumenta SJ on es poden trobar. Recollim una gran varietat de testimonis que reproduïm amb la brevetat possible de manera que siguin ells els qui parlin. A més del que exposen els grans historiadors, recollim nombroses observacions dels processos de canonització i que han quedat oblidades pels historiadors, els quals només exposen els grans trets i episodis estrictament contrastats. Però no hem de menystenir els testimonis de persones que els van fer sota jurament i comuniquen coneixements de primera mà o que transmeten els de persones solvents.

La nostra pretensió no és elaborar un estudi teològic o espiritual, ni enmarcar la vida d'Ignasi en la cultura del seu temps, sinó únicament donar a conèixer uns successos i anècdotes relacionades amb Barcelona, moltes de les quals no figuren en les Vides del Sant. Donem així resposta a moltes preguntes dels que visiten els llocs ignasians. Volem també exposar el fonament històric i les raons que avalen els records ignasians a Barcelona.

Els testimonis els traduïm sempre que estan en llatí. En canvi els que estan en castellà o català els deixem tal com estan redactats. Hem cregut, sobretot en el cas dels testimonis en català, que val la pena conservar-los en el mateix llenguatge del segle XVI, per altra banda molt fàcil d'entendre. Actualitzem només l'ortografia i alguna paraula en desús.

BIBLIOGRAFIA

En las notes figuren las referències als volums de Monumenta SJ on figuren els textos que es reprodueixen.

A més de les principals vides de Sant Ignasi consultades, indiquem com particularment referents de la matèria tractada les següents obres:

BORRÀS, ANTONI, SJ. *Ignasi de Loyola i la ciutat de Barcelona*, Barcelona (1991)

CREIXELL, JUAN, SJ. *San Ignacio en Barcelona* (1907)

CREIXELL, JUAN, SJ. *San Ignacio de Loyola. Estudio crítico y Documentos*, 2 vols. Barcelona (1922)

CREIXELL, JUAN, SJ. *La espada de San Ignacio. Barcelona* (1931)

PUIG, IGNACIO, SJ. *San Ignacio de Loyola y Barcelona*. Barcelona (1955)

Entre els articles mereixen especial consideració:

DALMASES, CÁNDIDO de, SJ. *Los estudios de San Ignacio en Barcelona (1524-1526)*. AHSJ 10(1941) 283-293

FERNÁNDEZ MARTÍN, LUIS, SJ. *Un episodio desconocido de la juventud de Ignacio de Loyola*. AHSJ 44 (1875) 131-138

LETURIA, PEDRO de, SJ. *Estudios Ignacianos*, I Roma (1957) *¿Hizo San Ignacio en Montserrat o en Manresa vida solitaria?* p.113-178

MADURELL, JM. y DALMASES, C. de, SJ. *Jerónimo Ardévol, maestro de San Ignacio*. AHSJ 37(1968) 370-407

MARCH, JOSÉ M^a, SJ. *La exposición ignaciana de Barcelona en el Colegio del Sagrado Corazón del 4 al 22 de noviembre del año centenario 1922*. Barcelona (1923)

SOLÁ, FRANCISCO de P., SJ. *La reliquia de la espada de San Ignacio*. Espíritu (1956) 96-99

1. Antecedents

A l'alba del dia 25 de març de 1522, acabada “la vetlla d'armes” davant la Mare de Déu de Montserrat, segons diu el mateix Ignasi al P. Luis González de Cámara, deixa el monestir en l'hostal del qual ha romàs tres dies: *“Y en amaneciendo se partió por no ser conocido, y se fue, no el camino derecho de Barcelona, donde hallaría muchos que le conociesen y le honrasen, mas desvióse a un pueblo, que se dice Manresa, donde determinaba estar en un hospital algunos días, y también notar algunas cosas en su libro, que llevaba él muy guardado, y con que iba muy consolado”*.¹ És a dir, d'una banda tem ser reconegut a Barcelona i per una altra només pensa detenir-se a Manresa alguns dies.

Comencem per analitzar el llarg retard a dirigir-se a Barcelona perquè la realitat va ser que aquests pocs dies es van convertir en gairebé un any. Els motius que se solen donar de la seva llarga estada a Manresa són tres:

a) la pesta que llavors assolava la ciutat de Barcelona. Motiu que no acaba de convèncer perquè si bé és veritat que en aquestes ocasions es prohibia a captaires i forasters l'entrada a les ciutats, el Ban publicat per la ciutat de Barcelona, en aquesta ocasió, porta la data molt posterior de 2 de maig de 1522.

b) les malalties que van afligir al pelegrí li van impedir prosseguir el viatge proposat. Però aquestes malalties li van sobrevenir amb bastant posterioritat a la seva arribada a Manresa.

c) la tardança del papa Adrià VI a dirigir-se a Roma. Aquest motiu mereix major consideració.

Adrià d'Utrecht, Regent del regne, va ser elegit Papa el 9 de gener de 1522. En aquest moment es trobava a Vitòria i la notícia li va arribar el dia 24 del mateix mes. El 5 de febrer li va arribar el Breu oficial de l'elecció. Va romandre a Vitòria fins al 12 de març, data en què va emprendre el viatge, i passant per Nájera i Logronyo, el 21 es trobava a Alfaro. Per aquestes

mateixes dates (començament de març, o el més aviat a mitjan febrer) Ignasi deixa Loyola cap a Montserrat. El pelegrí, coneixedor sens dubte de la notícia del nomenament papal, va poder preveure que el viatge del Papa seria per mar naturalment, per no tocar terra francesa, i l'acompanyaria una immensa comitiva d'alts personatges, amb els que hauria d'ensopegar forçosament, perquè la carretera que ambdós havien de seguir era la mateixa, i l'única manera d'evitar-ho era avançant-se en el viatge. En realitat aquest perill va resultar remot, perquè Adrià el 25 de març es trobava encara a Tudela i el 29 a Saragossa. Va arribar a Tarragona el 10 de juliol. Al cap d'un mes va embarcar cap a Barcelona “*a donde llegó el 7 de agosto hacia las cuatro de la tarde. Parece que su Santidad no tenía ganas de desembarcar a causa de la peste (de suerte que mientras estuvo en Barcelona llevó siempre en la mano un paño empapado de vinagre, que olía de continuo), y tras grandes ruegos sólo desembarcó para visitar la capilla de Santa Eulalia*”.²

El perill de ser reconegut, existia realment. Com ell mateix ens conta més endavant, a la seva tornada de Jerusalem el 1524 va ser reconegut a Gènova “*por un vizcaíno que se llamaba Portando (Portuondo), que otras veces le había hablado cuando él servía en la corte del Rey Católico*”.³

Ara bé, el pelegrí diu que pensava detenir-se a Manresa “alguns dies” i això ens fa suposar que jutjava que podia perdre uns dies sense perill de trobar a Barcelona persones del seguici papal que el coneguessin.

1.1. Possible estada prèvia a Barcelona. D'altra banda a propòsit dels possibles coneguts que volia evitar a Barcelona, escriu el P. Dalmases en la Vida d'Ignasi: “*No constándonos que tuviese amigos en Cataluña, es claro que él aludía a las personas del séquito del nuevo Papa Adriano VI, entre las cuales había, sin duda, funcionarios de la corte de Castilla conocedores de Iñigo*”.⁴ Aquesta observació no és tan clara com sembla, perquè encara que no tingués “amics” a Barcelona, el pelegrí tenia les seves raons per pensar que podia trobar-se a Barcelona amb persones “*que el coneguessin i l'honressin*” sense tenir en compte les del seguici papal perquè amb tota probabilitat ja havia estat a Barcelona com a gentilhome d'Antonio Manrique de Lara, Duc de Nájera. Aquest havia estat honrat per l'emperador Carles V el 1519 amb la insígnia del Toisó d'Or junt amb altres magnats nacionals i estrangers. El Capítol del Toisó d'Or va tenir lloc amb tota pompa i solemnitat el dissabte dia 5 de març en el cor de la Catedral de Barcelona.⁵

És de notar que consta que Iñigo havia acompanyat el Duc de Nájera i Virrei de Navarra, a les Corts de Valladolid al febrer de 1518 i al desembre del mateix any a les Corts d'Aragó a Saragossa. I al començament de 1521 va ser enviat pel Virrei a Guipúscoa en compromesa missió de pau, amb la qual

cosa demostrava l'estimació que li tenia. No hi ha, doncs, motiu per pensar que, en ocasió tan gloriosa per al Duc, el gentilhome Iñigo no formés part de la comitiva. Per això sembla bastant clar que, abans de la seva conversió, Ignasi ja havia estat a Barcelona.

De totes maneres, cal admetre que el perill de ser reconegut a Barcelona, per haver estat ja en ella amb aquest motiu, existia en qualsevol cas i no desapareixia retardant “alguns dies” l'arribada a aquesta ciutat. De manera que l'anàlisi de l'afirmació ignasiana, si bé ens permet descobrir aquest succés anterior, continua mostrant-se ambigua en si mateixa.

Cap a Manresa. Només deixat el monestir de Montserrat, a les primeres llums de l'alba del dia 25, es va trobar el pelegrí amb quatre dones, totes viudes, i dos nois. Eren: Agnès Pascual, Paula Amigant, Catalina Molins i Jerònima Clavera, hospitalera de l'hospital de Manresa. Els nois eren Joan Torres i Miquel Canyelles, fillols d'Agnès Pascual. Agnès es trobava a Manresa accidentalment a causa d'alguns plets per l'herència del seu primer marit. Havia de tenir també casa allí. Els plets van haver de ser llargs perquè quan va deixar Manresa l'any següent darrere d'Ignasi, segons el seu fill, va deixar “*tots sos negocis per aquest, se'n vingué aquí mateix, de Manresa, amb no poca descomoditat de sos plets, i pèrdua dels seus interessos i béns, que fou tal, que fins ara no s'ha cobrat part d'ells, que per aquella arrebatada vinguda deixà llavors ella sense clarícia*”.⁶

És precís assenyalar des del principi que el cognom d'Agnès era Pujol. Va casar en primeres noces amb Joan Sagristà, del qual va tenir un fill, a qui va nomenar Joan. Aquest matrimoni va durar només tretze mesos. Després va casar amb Bernardí Pascual, el qual va morir després de quatre anys de matrimoni. No li va deixar fills però sí un gran patrimoni, a condició que adoptés el seu cognom Pascual, cosa que va fer no sols Agnès sinó també el seu fill Joan, i que portés endavant el negoci del cotó, que tenia a Barcelona.

Agnès serà la gran protectora d'Ignasi no sols a Manresa, sinó durant totes les seves estades a Barcelona, la que li enviarà almoines a París per finançar-li els estudis, i a la que Ignasi per la seva banda tractarà com la seva mare. Va morir, segons el seu fill Joan, “*de manera que de vuitanta anys que va viure va estar seixanta viuda*”, el 9 d'abril de 1548 atesa pel P. Araoz, que per aquestes dates es trobava a Barcelona, segons el preciós relat del seu fill Joan el 7 de juliol de 1578 als PP. Maffeo i Pere Gil: “*Esta Inés Pascuala murió en la misma cama y cámara del P. Ignacio, de la cual hoy hay aún tablas y colchón; y murió en manos del P. Araoz como una santa; porque, habiéndole dicho misa el P. Araoz, y habiéndole dado la bendición, le pidió:*

Madre, ¿cómo se llama? Dijo: Inés Pascuala; y sonriendo dio el alma al Criador. Halláronse a esta mujer tres cilicios. Y antes que muriese, diciéndole el P. Araoz que con la penitencia se había acortado la vida, respondió que su Señor Jesús no tenía tan buena cama en la muerte".⁷ Va ser enterrada a l'altar de Sant Martí de l'església del gran convent dels Agustins ⁸, ja que pertanyia al gremi dels cotoners.

La trobada del pelegrí amb la seva mare la va explicar així Joan Pascual el 1582: "*encontrà en la capella dels Apòstols amb ma mare, i li demanà si hi hauria per allí prop un hospital, a on poder-se recollir; i veient ella sa honrada i bona cara, amb lo cap un poc calvo, lo mirà i la mogué sa presència a devoció i pietat; i així li digué que lo més prop d'allí, era lo que hi havia tres lliguas d'on estaven, en la ciutat de Manresa, d'on era i a on anava; que si gustava d'anar-hi en sa companyia i seguir-la, que ella l'acomodaria i regalaria en ella lo millor que pugués, doncs era apropiada la dita ciutat per a fer-ho; i agraint ell amb paraules honrades i cristianes la dita oferta, es determinà de seguir-les, anant elles poc a poc per sa coixessa, per a que pugués anar en sa companya; perquè fent-li oferta d'un assenet que portaven per a que anés a cavall amb ell, de llàstima que li tenien, mai pogueren acabar amb ell deixés d'anar a peu i anés a cavall un sol pas*".⁹

1.2. Estada en una cova de Montserrat. Tots els historiadors analitzen amb detenció l'expressió de l'Autobiografia: "*donde hallaría muchos que le conociesen y honrasen*" i en canvi s'ha ponderat poc la següent: "*y también notar algunas cosas en su libro que llevaba muy guardado*", que indica certa urgència de posar per escrit els seus recents descobriments i experiències hagudes a Montserrat sota la direcció del confessor Chanones.

Tampoc s'ha ponderat la frase final del mateix paràgraf quan Ignasi diu: "*no pudo estar mucho en Manresa sin que las gentes dijesen grandes cosas, naciendo la opinión de lo de Monserrate*", que sembla ha d'interpretar-se com que al poc de temps d'estar a Manresa ja va començar la gent a tenir-lo per sant a causa d'allò que s'ha succeït a Montserrat, que en una població petita com Manresa, les dones sens dubte havien propagat. De manera que es va veure obligat a fugir de Manresa, com dirà el P. Araoz.

Arriba, doncs, el pelegrí a l'hospital de Manresa per passar "uns dies" però amb el propòsit ja ferm de no seguir després cap a Barcelona. Potser la vertadera explicació de la incongruent expressió d'Ignasi sobre la desviació a Manresa ens la doni el fet comprovat de la seva tornada a Montserrat després de l'estada a l'hospital de Manresa. Amb tota claredat ho afirma Gabriel Perpinyà: "*lo dit P. Ignacio de dit monestir de nostra Senyora de Montserrat*

*se'n baixà a la ciutat de Manresa, que dista de dit Monestir tres llegues; i allí estigué, segons entengué el testimoni, algun temps en un hospital,...; i després tornà a dit monestir de nostra Senyora de Montserrat, vestit també de sac i molt pobrement, continuant sa gran penitència i vida santa".*¹⁰

La descripció del P. Araoz sobre l'estada d'Ignasi en una cova de Montserrat¹¹, extrem titllat interessadament per Ribadeneira en la Vida d'Ignasi de "*cuento sin autoridad*,"¹² l'enigmàtica frase del mateix Araoz al començament de la seva Censura: "*De tantos mil azotes por algunas hojas que se quemaron de las horas en que rezaba*"¹³ (s'entén, en la cova on habitava), l'expressió del mateix Araoz en carta del 30 d'octubre de 1539, en la que narra a Ignasi la seva pujada a Montserrat: "*También hablé al ermitaño Fray Martín de Ubila, el cual se holgó mucho*",¹⁴ i els testimonis de diversos monjos de l'Abadia en el procés de canonització i d'altres que avalen aquesta estada, van motivar una resposta del P. Leturia a la tesi del P. Anselm M. Albareda OSB, defensor d'una continuació de l'estada d'Ignasi a Montserrat després de la vetlla d'armes.¹⁵

Tant el P. Leturia com el P. Arturo Codina "*no ven dificultad en admitir que el santo, pasados ya algunos días en Manresa, tornara otra vez a la santa montaña, haciendo por algún tiempo, no largo, vida de soledad y penitencia en alguna hendidura de ella, con tal que a este hecho no se le dé proporciones trascendentales, como las que tiene la estancia en Manresa.*"¹⁶

Segons això, i concretant la quarta de les conclusions de l'estudi del P. Leturia, es pot afirmar el següent: Ignasi arriba a Montserrat decidit a continuar tot seguit el seu pelegrinatge. Però les experiències del tridu de la seva confessió amb el monjo Chanones li fan canviar d'intent veient la necessitat d'endinsar-se en l'experiència de la vida espiritual. Decideix, doncs, quedar-se algun temps prop del monestir fins i tot a costa de perdre l'oportunitat d'arribar a Roma a temps per obtenir el permís d'anar a Jerusalem, permís que només es donava per Pasqua i que aquell any queia el 20 d'abril.

Però havent transcorregut els tres dies permesos d'estada a l'alberg del monestir i el temor que el coneguïn a la porteria del monestir si es presenta tot seguit entre els altres pobres, l'obliguen a dirigir-se a una població pròxima. Se li ofereix l'oportunitat de l'hospital de Manresa on a més a més podrà escriure en el seu llibre les seves primeres experiències, lliure de coneguts importuns. A Manresa aviat el tenen per sant. I davant el perill de la vanaglòria, que atorreix Ignasi, fuig als cingles de Montserrat i posa en pràctica el seu antic desig d'imitar Sant Onofre en la seva vida penitent, com descriu Araoz en el seu relat. Però aviat és descobert pel monjo almoïner i "*el médico que curaba en casa y era de Barcelona... al cual después conoció*

mucho el P. Araoz en Barcelona y le trató familiarmente y como testigo de vista le contó lo que pasó en esto”,¹⁷ i es repeteix l'estima de sant com a Manresa i fuig novament a Manresa als voltants de la qual habita cert temps en la cova selvàtica veïna al Cardoner.

Araoz dirà: “*Huyó de Montserrat y Manresa porque le miraban como a santo*”.¹⁸ Aquesta fugida de Manresa ha d'entendre's, segons el que diu Ignasi a l'Autobiografia, referida als pocs dies de la seva arribada a la població i no a la fi de l'estada en la mateixa al cap d'un any. La vida en la cova montserratina cal posar-la dins sempre dels quatre mesos que van precedir als escrúpols i les grans il·luminacions místiques. Ignasi a Manresa va residir a l'hospital, al convent dels dominics i a cases particulars, encara que fent probablement diverses visites al seu confessor de Montserrat i altres més a la cova del Cardoner.¹⁹

Camí de Barcelona. Transcorregut gairebé un any d'estada a Manresa, incloent l'estada i les possibles pujades a Montserrat, diu l'Autobiografia: “*Íbase allegando el tiempo que él tenía pensado para partirse para Jerusalén. Y así, al principio del año de 23, se partió para Barcelona para embarcarse*”.²⁰ El més probable és que Ignasi no hagués comunicat a ningú les seves intencions de pelegrinar a Jerusalem, perquè Joan Pascual dóna la iniciativa a la seva mare la qual va cridar un germà seu, de nom Antoni Pujol, sacerdot molt docte i exemplar, que residia a Tarragona com a confessor de l'Arquebisbe i Mestre de cerimònies de la Catedral. Amb ell es va desplaçar també a Manresa Joan, que llavors tenia uns quinze anys, i exercia de patge de l'Arquebisbe: “*Però que per haver-hi ja, sobre tractar tant amb ell així dones com homes amb freqüència coses de la salvació de l'ànima i camí del cel, moltes i desatinades murmuraçions en aquella ciutat, per ser tan chica i la gent maliciosa i grossera, determinava que ell lo portàs a sa casa a Barcelona, a on lo podria ella més a salvo de sa honra valer-li i amparar-lo*”.²¹

Aquesta providència d'Agnès Pascual de cridar el seu germà Antoni va haver de prendre-la sense comunicar-la per endavant a Ignasi, perquè Joan diu que a la proposta d'Agnès va respondre Ignasi: “*i dient ell que sí de molt bona gana ho faria, per voler-ho nostre Senyor així primerament, i després ella, a la qual tenia com a mare, doncs li tenia tanta obligació, i que ja ho tenia concertat amb son germà, el senyor Pujol*”,²² perquè segons ha comptat Joan una mica abans, el sacerdot ja hi havia tractat l'afer amb Ignasi.

El nebot conta en una altra ocasió el trist final d'aquest bon sacerdot. Va obtenir “*l'abadia de Sant Miquel de Coxà, que està a Catalunya, i gosà'l sols set mesos, que fou fama que los monjos l'enmetsinaren, encara que no ho*

crec”.²³

1.3. Indumentària del pelegrí. Abans d'arribar a Montserrat, Ignasi havia donat els seus rics vestits a un pobre i al seu lloc havia adoptat el vestit de pelegrí: *“Y llegando a un pueblo grande antes de Montserrate quiso allí comprar el vestido que determinaba de traer, con que había de ir a Jerusalén; y así compró tela de la que suelen hacer sacos, de una que no es muy tejida y tiene muchas púas, y mandó luego de aquella hacer veste larga hasta los pies, comprando un bordón y una calabacita y púsolo todo delante el arzón de la mula. Y compró también unas esparteñas, de las cuales no llevó más de una; y esto no por ceremonia, sino porque la una pierna llevaba ligada con una venda y algo maltratada; tanto que, aunque iba a caballo, cada noche la hallaba hinchada; este pie le pareció era necesario llevar calzado”*.²⁴ El P. Laínez ho descriu així: *“Comprando un saco grueso y una cuerda para ceñirse y un palo o bordón”*.²⁵ I el P. Rivadeneira diu que va ser *“una túnica hasta los pies, a modo de saco áspero y grosero y por cinto un pedazo de cuerda”*.²⁶ Els testimonis del procés de Manresa confessaran amb tota claredat que anava: *“vestit amb una roba feta del que fan sac o sacas i que li deien lo home vestit de saca, tal es estada sempre la pública veu i fama”*.²⁷

El P. Araoz el 1572 referint-se a aquest *“pueblo grande antes de Montserrate”* a on va comprar el nou vestit diu: *“Compró en Lérida el saco y la alpargata”*.²⁸ Però el P. Creixell, a qui segueix el P. Leturia, observa que l'expressió *“pueblo grande”* no pot aplicar-se a una ciutat murallada com era llavors Lleida i *“antes de Montserrate”* cal entendre-ho com a certa proximitat a Montserrat, i per això i altres raons s'inclina per Igualada.²⁹

Un testimoni de Montserrat fa la següent interessant observació: *“i de la corda que servia per cinta penjava una cordeta, en la qual algunes voltes hi veïen molts nusos, i altres voltes pocs, i altres cap, i judicaven era tot per recordar-se d'alguns escrúpols que deien tenia”*.³⁰ La interpretació és equivocada perquè els nusos es refereixen sens dubte a l'examen particular que portava el pelegrí.

El vestit de pelegrí havia d'haver quedat fet miques al cap d'un any, perquè a causa de l'última greu malaltia, patida a Manresa, els seus devots *“le hicieron que se vistiese y calzase y cubriese la cabeza; y así le hicieron tomar dos ropillas pardillas de paño muy grueso, y un bonete de lo mismo, como media gorra”*.³¹ Segons testifica el sacerdot Francesc Picalques va ser *“el cardador de llana T. Canyelles qui va fer el vestit de tela, dita burell, y deixat pel dit Pare Ignacio aquell sac vil y fétid amb que es vestia, va adoptar el vestit”*.³²

A més a més el mateix pelegrí confessa que a conseqüència d'aquesta

greu malaltia “*tomó zapatos*”³³ que li van durar tot el temps del pelegrinatge, encara que ja veurem com els portava a Barcelona.

1.4. El crucifix i la imatge de la Mare de Déu. Encara que Joan Pascual va dir que el pelegrí portava “*un rosari gran penjat al coll*”, el fet no queda avalat per cap altre informe històric. El que Ignasi portava penjat del coll, o potser sota la roba i per això no ho va veure llavors el noi, era un crucifix. El mateix Joan va declarar: “*guardo fins avui amb un gran Xpo. crucificat que portava dins dels pits des del dia que es convertí de grandària d'un pam i mitg, lo qual avui tinc sense creu, per haver-la donada per reliquies a Pares de la Companyia*”.³⁴ I la seva filla Agnès declara: “*i avui encara es en la dita casa un Xpo. que lo dit Pare Ignasi portava en si d'ordinari, sense creu*”.³⁵

El fet que la imatge de Crist es guardés “sense creu” va fer creure a algun piadós historiador que Ignasi així ho portava “*como si él quisiera serlo, no rigurosa sino suave, de su Redentor*”.³⁶

El 1642 el Canonge Francesc Pascual, besnét de Joan Pascual, el va donar al Col·legi de Betlem. Encara que alguna notícia apareix amb posterioritat, aviat deixa de parlar-se d'ell.

Aquest és també el lloc de referir-nos a una imatge de la Mare de Déu dels Dolors que segons alguns portava Ignasi sobre el pit. En una relació de 1597 diu el P. Joan d'Avinyó³⁷ que Marina de Loyola, filla de Martín García de Loyola, germà gran d'Ignasi, va fer donació d'una imatge de nostra Senyora dels set Dolors, de la grandària de la palma de la mà, als Pares de Saragossa junt amb l'exposició següent: “*Enviando nuestro b. P. a España al P. Araoz, se quitó del pecho aquella imagen, y se la dio, y le dijo: Tomad esta imagen y estimadla en mucho, y no la deis a nadie, y sabed que en todas las peregrinaciones que he hecho, la he llevado siempre conmigo; y me ha hecho Dios nuestro Señor por medio de ella muchos favores y mercedes*”. A finals de 1539 va passar Araoz per Loyola³⁸ i davant els precés de Marina li va deixar la imatge fins la seva tornada, cosa que ja no va poder realitzar, i per això va quedar l'estampa en el seu poder.

Aquesta imatge va ser vista pel P. Ribadeneira i “*el dicho Padre le hizo poner un encaje de nogal y un vidrio a la dicha imagen, y la volvi6 a enviar así a Zaragoza*”. El quadre amb una estampa de la Mare de Déu dels Dolors, amb una sola espasa travessant-li el pit, va anar a parar al Col·legi de Betlem, a on va arribar després de diverses peripècies. Els editors de Monumenta afirmen l'estada del quadre a Veruela, però amb una estampa que ja no era l'original, emmarcada en arabescos d'argent daurat. El P. Josep Mª March en la descripció dels objectes que van figurar a l'Exposició Ignasiana realitzada al Col·legi del Sagrat Cor de Barcelona amb motiu de l'any

centenari 1922 reproduïx una fotografia del quadre. Avui dia es desconeix el seu parador.

Encara que el narrador hagi dit que Ignasi en lliurar l'estampa a Araoz “*se la quitó del pecho*” i el P. Mariani en la vida de Sant Ignasi publicada el 1741 digui de l'estampa que “*Hoy bajo el altar una imagen del Santo la tiene sobre el pecho*”, es fa difícil creure que Ignasi la pogués portar tant de temps “amagada al pit” sense deteriorar-se. D'altra banda cap testimoni en els processos afirma haver-la vist, com sí que declaren haver vist el crucifix. El més probable és que Ignasi portés l'estampa devotament guardada entre les pàgines d'aquell “llibre” que ja portava des de Loyola.

2. Vida a Barcelona.

Era a mitjan o final de febrer de 1523 quan Ignasi va deixar Manresa. En el viatge va ser acompanyat només per Mossèn Pujol, perquè el jove Joan va quedar encara a Manresa amb la seva mare segons ens diu: “*I jo me restí amb ma mare en Manresa per a acabar de concluir los seus negocis i venirme'n amb sa companyia, com ho férem ella i jo i los dos fillols que tenia en sa casa anomenats Juan Torres y Miquel Cañellas*”.³⁹

2.1. Arribada a la ciutat. Va entrar el pelegrí a Barcelona pel Portal Nou, situat si fa no fa en l'actual emplaçament de l'Arc del Triomf però en posició perpendicular al mateix. Va recórrer el carrer del Portal Nou, plaça de Sant Agustí Vell i carrer Carders fins a la capella Marcús on, com tots els que entraven o sortien de la ciutat, orarien davant la Mare de Déu de la Guia, que en ella es venerava, per donar gràcies pel feliç viatge.

Aquesta capella, probablement després de les esglésies de Sant Pere de les Puel·les i Sant Pau del Camp, és el més antic dels edificis religiosos de Barcelona. El nom de Marcús, pel que se la coneix, prové de que la va fer construir a mitjan segle XII, l'honorable Bernard Marcús, ciutadà de Barcelona, agraït a un favor rebut del cel. Va comprar un terreny prop de l'església de Santa Maria del Mar, que va transformar en cementiri per a pobres i va aixecar en les seves proximitats la capella, que no va poder acabar en vida i que va deixar en testament l'acabessin els seus fills, com així efectivament ho van fer. Aquest sant cavaller va morir al juny de 1166. Des de 1835 va estar la capella dins la demarcació de la pròxima Parròquia de Sant Cugat del Rec i últimament, amb l'absorció d'aquesta, ha tornat a pertànyer a Santa Maria del Mar.

Ignasi i el seu acompanyant seguirien pel carrer Corders, plaça de la Llana, carrer Bòria i doblegarien a mà esquerra pel carrer Febrés, que avui dia

ha rebut el nom de Sant Ignasi, i a l'extrem d'aquest, en la cantonada amb el carrer dels Cotoners, es trobava la casa d'Agnès Pascual.

2.2. La casa d'Agnès Pascual. Diu el seu fill: *“Tenia ella llavors sa principal casa i habitació, amb botiga de l’ofici de cotoner, en aquesta ciutat de Barcelona, la qual li regia en sa absència un tal Pere Pinós, nebot seu, i Jaime Agramunt, los quals tots dos després són estats mercaders de comanda d’aquesta ciutat. Aquest ofici de cotonera i los béns que en Barcelona ella poseia i administrava, los havia tots haguts i heretats per complit testament amb la mort de Bernardí Pascual, padrastre meu i son segon marit”*.⁴⁰

Efectivament Joan, fill del primer matrimoni d'Agnès, es presentarà gairebé sempre amb el nom de Joan Pascual encara que a vegades usará l'original de Joan Sagristà i fins el de Joan Sagristà Pascual. La profunda veneració que sentia pel P. Ignasi i l'avançada edat que tenia en donar el seu testimoni amb vista a la causa de canonització ens obliguen a prendre amb gran precaució moltes de les seves afirmacions. Però, com a testimoni de primera mà, cal creure-li en tot el que no contradigui altres fidedignes testimonis o dades històriques. Va tenir set fills de la seva dona Àngela, dels quals només tres apareixeran en els processos de canonització: Àngela, Aurora i Agnès. Va morir de la pesta, atès pel P. Pere Gil el 9 de setembre de 1589.

La casa d'Agnès no era de la seva propietat sinó de Miquel Corneli i Eufrasina, la seva dona. El fill Joan la va comprar, junt amb una altra adjacent, en contreure matrimoni amb Àngela Pascual l'any 1539, alguns anys després de la partida d'Ignasi cap a París. La disposició, no obstant això, de la casa, o de les dues casetes, no va variar interiorment.⁴¹

Descripció de la casa. La casa d'Agnès Pascual ja no existeix. Va ser enderrocada el 1857 per obrir pas al carrer Princesa. La casa era relativament petita, malgrat l'ampliació realitzada el 1539 per Joan Pascual amb la casa adjacent, per això es parla a vegades de “les cases”. El conjunt d'ambdues tenia sis portes: quatre donaven al carrer Febrés i dos al de Cotoners, encara que segurament se'n va haver d'obstruir alguna, ja que més endavant només se n'esmenten quatre.

La descripció realitzada pels Jutges remisorials del procés de canonització, que van visitar la casa el 7 de juny de 1606, indica que estava situada al carrer Cotoners i formava cantonada amb el de Simón Febrés (després Forn dels Cotoners i ara Sant Ignasi). Descriuen que: *“Existeix encara en una de les portes una gelosia de fusta per la qual, segons diuen, sovint repartia Ignasi als pobres dels pans i almoines, que pidolés per a si. En el primer pis de la casa hi ha una alcova en la qual va estar Ignasi malalt*

de gravetat a conseqüència dels pals rebuts per la glòria de Déu... Una escaleta de cargol porta a l'habitació del segon pis, al costat de la qual hi ha una altre, que va ser l'habitació en què solia dormir Ignasi; mesura tretze peus d'ample, per quinze de llarg i vint pams d'altura".⁴²

Intents de compra per la Companyia. El negoci del cotó no li va anar gaire bé a Joan Pascual fins al punt que el P. Aquaviva en carta del 31 d'octubre de 1586 aprovava se li donés una pensió per deu anys *“perquè l'obligació que tenim amb la seva mare és tal, que és raó gratifiquem, en el que poguéssim, el que ella va fer pel nostre Pare de santa memòria”*. I el 14 d'octubre 1594, quan Joan Pascual ja era difunt, insistia el P. General es continués ajudant la seva viuda Àngela Pascual.

Evidentment un dels mitjans d'afavorir la família Pascual era comprar la casa que havia albergat el P. Ignasi, i així ho va proposar el P. Provincial Pere Justí al maig de 1600. El P. General aprovava el 22 de març de 1601 *“el que ja altres vegades s'ha tractat, que serà bo comprar les cases de Pascual, en les quals va ser hostatjat el nostre benaventurat Pare”*, i el 22 de gener de 1602 escrivia novament al P. Provincial Melcior de Valpedrosa: *“Desitjo que V. R. doni ordre, com en tot cas es compri la casa de Pascual, perquè serà mal negoci que vingués a les mans d'un altre, i per això se cerqui el que costarà, que després es veurà d'on es pagarà”*. I, en efecte, es va obtenir un donatiu de la Duquesa de Màqueda la qual va enviar des de Sicília 206 lliures per efectuar la compra de la casa.⁴³

Adquisició pels dominics. Però els Dominics del pròxim gran Convent de Santa Caterina es van avançar. Fra Juan Andreu, provincial dels Agustins va declarar en el procés de canonització: *“Els frares de l'Orde de Santo Domingo de la present ciutat van desitjar comprar a tota costa la casa de Pascual i fins i tot em van dir a mi, quan era prior del convent de Sant Agustí, que intercedís per ells. Perquè temien, que si vingués a les mans dels PP. de la Companyia, pel veïnatge minvaria la devoció cap al seu convent”*.⁴⁴

No els va ser difícil entrar en possessió de la casa. Mort Joan Pascual el 1589 i la seva esposa Àngela el 1598, va quedar la casa en propietat de les seves filles supervivents: Aurora, casada, Agnès i Àngela, solteres, i de Jerònima Maresa, viuda, germana de la mare. Encara que les tres òrfenes, devotíssimes d'Ignasi com el seu pare, pretenien donar la casa a la Companyia, va prevaler el desig de la tia, gran devota dels Dominics. Les promeses fetes per aquests van ser considerables: donació d'una certa pensió de 40 lliures anuals, usdefruit de la casa durant la seva vida, enterrament gratuït a l'església del convent i funerals semblants als dels membres de la

comunitat. Es va tancar el contracte per escriptura pública el 23 de febrer de 1603 i els dominics del pròxim, només distant 150 metres, convent de Santa Caterina van quedar amos de la casa. Els Annals del Convent de Santa Caterina, que es conserven a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, contenen una deliciosa i maligna narració sobre aquesta adquisició.⁴⁵

Tancada al culte. Els dominics van mantenir la casa perpètuament tancada. El 1648 fins i tot li van posar per nom el de Casa de Santo Domingo. Amb tot van permetre algunes visites. Així el P. Pere Cant, SJ, belga que va pelegrinar a Barcelona per venerar records ignasians escrivia el 1674: *“Hem visitat aquí una casa i en ella l'habitació que va ser habitatge del nostre Sant Pare quan sent ja baró format, estudiava barrejat amb els nens els rudiments de gramàtica llatina”*.

El 1693 el Prior del convent de Santa Caterina, Fra Dídac Corli, en acció de gràcies per la salut recobrada, va ser persuadit pel jesuïta P. Francesc Ignasi Pallarés a col·locar un altar i un quadre a l'habitació que va ocupar Sant Ignasi. És de justícia notar que els Annals del Convent, en relatar aquest punt, demostren una gran estimació per la figura de Sant Ignasi.

El 1701 el Virrei de Catalunya, Comte de Palma, fent valer el privilegi que posseïa que se li digués missa on volgués, va aconseguir entrar amb els seus dos fills, alumnes del Col·legi de Betlem, amb dos Pares jesuïtes, a l'habitació. Es va acceptar el privilegi però va celebrar la missa el Prior dominic, Fra Tomàs Ripoll, més tard General de l'Orde.

L'edifici va patir el 1714 les conseqüències del bombardeig, durant l'assetjament de Barcelona per Felip V en la Guerra de Successió. Va ser després reparat i reconstruït el lloc que havia ocupat l'habitació del Sant.

Venuda a particulars. Finalment, el 1786 va ser venuda la casa a Raimunda Pexau, ja amb el nom de Casa de Sant Ignasi, però encara amb la condició de mantenir la capella existent i que *“si d'ara endavant s'erigís en l'expressada habitació oratori amb facultat per celebrar Missa en ell, no puguin els posseïdors de les dites cases, ni qualsevol altra persona fer-les celebrar per qualsevol altra que no sigui pels religiosos del convent de Santa Caterina o per aquells als qui donés llicència el Rere Prior del mateix monestir; i en aquest cas, la llicència se li ha de demanar cada cop que se celebri Missa en tal oratori”*.⁴⁶ El 1840 va passar a un nou propietari, D. Francesc Giralt, que poc de temps la va poder gaudir ja que l'expropiació per l'obertura del carrer Princesa va a nom de la viuda Teresa.

El lloc on vindria a caure l'habitació d'Ignasi correspon a l'actual emplaçament del núm. 7 del carrer Princesa, cantonada a la de Sant Ignasi, al

costat del primer balcó del primer pis que mira al carrer de Sant Ignasi, però no a nivell d'aquest, sinó quelcom més baix, entre l'entresol i el primer pis.

El llit i el matalàs. El 1579, segons va contar Joan Pascual al P. Gil, la seva mare Agnès “*murió en la misma cama y cámara del P. Ignacio, de la cual hoy hay aún tablas y colchón*”.⁴⁷ El 7 de juliol de 1591 es va fer donació davant notari a la Companyia de Jesús del llit i dos matalassos que amb tant d'estimació havia conservat la família Pascual, actuant com a testimonis entre altres, el P. Jeroni Roca, Rector de Betlem, i el P. Pere Gil. El testimoni d'aquest diu així: “*Jo per espai de deu anys, és a saber, des de l'any 1579 fins al d'agost de 1589, en el qual temps va morir Joan Pascual de pestilència, l'he confessat molts cops i l'he sentit dir, que aquest llit, que tenim aquí present, amb aquestes quatre taules i dos matalassos, són on el P. Ignasi ha dormit molts cops i que guardava aquest llit i el volia donar al nostre Col·legi de Barcelona en memòria del P. Ignasi*”.⁴⁸

La viuda de Joan Pascual assegura el mateix i descriu el llit així: “*lo qual era encayxat, i aquestes quatre taules servien de antornpeu, al modo que antigament s'usaven los llits; i les taules sobre les quals estaven los matalassos, amb lo temps tan llarg, se són en aquesta nostra casa perdudes.*” La paraula “encayxat” vol dir en forma de “caixa” o “caixó” en els bords superiors del qual es recolzaven unes taules. I com a dona, mestressa, precisa: “*I deia (la sogra Agnès Pascual) que aquests matalassos son los mateixos en que dormí, excepte que en un matalàs la llana es tota la mateixa, i en l'altre està mesclada altra llana; però que les teles en lo temps son estades mudades, i no són les mateixes que eren llavors, quan lo P. Ignacio dormí en aquest llit*”.⁴⁹

El belga P. Ignasi Cant, en la seva visita al Col·legi de Betlem el 1674, afirma haver vist aquests efectes, però canviant ja, o no entenent, la finalitat de les quatre taules: “*Es conserven allí el matalàs i les taules en les quals el Sant Pare jeia, en aquestes quan estava sa, en aquell quan va estar greument malalt*”.⁵⁰

Les taules que formaven el llit fa molt temps que van desaparèixer i els matalassos es conservaven a l'altar de Sant Ignasi de l'església de Betlem fins que el 1922 van ser donats als Pares de la Companyia de Jesús i dipositats en la Reial Capella del Palau. Després del període marxista (1936-39), se'n va recuperar un dels dos i el 1955 es va aixecar acta notarial en què el sacerdot Antoni Alern, Ecònom de l'església de Betlem quan va fer la donació, certifica que és el mateix que ell va donar junt amb una banqueta de la casa d'Agnès Pascual en la qual s'asseia el Pare Ignasi.⁵¹

D'aquesta banqueta només ens consta el que va testificar D.

Plicamand de Marimon en el procés de canonització de Barcelona: “A més a més el mateix testimoni va afirmar haver vist a casa del noble Lluís de Paguera, principal senador del consell reial de Catalunya, que conservava amb gran veneració una banqueta en què el Pare Ignasi solia seure quan llegia o feia qualsevol altra cosa”.⁵² S'ignora com va anar a parar a l'església de Betlem.

2.3. Activitats durant l'estada. La primera estada d'Ignasi en aquesta casa duraria uns vint dies, durant els quals es va ocupar a disposar el seu viatge a Jerusalem i, mentrestant, practicar les obres de devoció i caritat que feia a Manresa. Diu Joan Pascual que quan van arribar a Barcelona ell i la seva mare: “*Trobàrem al Pare Ignasi, quan arribàrem a Barcelona, content i ocupat ja en les obres de caritat que acostumave exercitar de dejunis, oracions, disciplines, almoines i de visitar presons i hospitals, i era de manera que ja la porta falsa de nostra casa pareixia porta d'iglesia o d'hospital, doncs sempre hi havia pobres en ella*”.⁵³

Difícilment en tan curt temps va poder realitzar moltes de les activitats que després en els dos anys d'estada a la ciutat va dur a terme i que els testimonis en el procés de canonització, amb gran imprecisió pels anys transcorreguts, descriuen en conjunt. El mateix Ignasi confessa en la seva autobiografia que: “*Estando todavía aún en Barcelona antes que se embarcase, según su costumbre, buscaba todas personas espirituales, aunque estuviesen en ermitas lejos de la ciudad, para tratar con ellas*”.⁵⁴

El monestir dels Jerònims. El pelegrí al·ludeix evidentment als PP. Jerònims de la Vall d'Hebron amb les ermites que tenien escampades per la muntanya de Sant Genís dels Agudells a Horta, a l'estil de Montserrat. En el segle XIX, una de les moltes revolucions hagudes va destruir per complet el monestir, encara que segons els editors de Monumenta, el 1874 es va salvar i es conservava encara una carta original de Sant Ignasi, datada a Roma l'1 de febrer de 1542 dirigida a Isabel Rosés, en la que encomana a la seva caritat al P. Araoz que es dirigeix a Barcelona. La conservació d'aquesta carta com a vertadera relíquia posa de manifest la devoció dels PP. Jerònims per la figura de Sant Ignasi.

En la pròxima ermita de Sant Ciprià hi havia en el retaule de l'altar major una imatge de Sant Ignasi i un pergami que en llatí i català recorden l'estada d'Ignasi. El text diu així: “*Traducción: En esta santa Hermita y Monástica lo glorioso Pare i Patriarca S. Ignasi de Loyola, repetint a menut los exercicis espirituales, regà amb copioses llàgrimes estas sagradas Aras, i pujant al R. Monastir de St. Geroni, fundat per la Reina Dª Violant, confesava*

allí y combregava a menut, antes que fundàs i fertilisàs tot l'univers amb la caudalosa font de la Companyia de Jesús".⁵⁵

La tornera de les Jerònimes. I pel que fa a les altres persones espirituals, hem d'esmentar aquí a Sor Antònia Estrada, tornera del convent de Jerònimes de la Plaça Pedró, a la qual en agraïment per l'almoïna que gairebé diàriament rebia de la seva mà, va portar Ignasi de Terra Santa un cofret amb unes relíquies que es van conservar llarg temps al convent fins que el 1909 la Setmana Tràgica les va fer desaparèixer.⁵⁶ Segons les Memòries del convent: *"Aquesta mateixa capseta es conserva al present amb un sobreescrit de la lletra pròpia i de propi puny del mateix sant i amb les mateixes relíquies que conté"*.⁵⁷ L'autenticitat d'aquestes relíquies només és comparable a la impressió de les empremtes deixades per Crist en la seva Ascensió, per comprovar l'orientació de les quals es va jugar Ignasi la vida. Una de les relíquies portava aquest retolet: *"Pedra on l'Àngel anuncià la mort a la Verge Maria"*.

De totes maneres, bé va poder Ignasi regalar aquest cofret a la religiosa (si és que ho va portar ell de Terra Santa) a la seva volta de Jerusalem sense haver-la tractat abans del viatge, en agraïment. En els processos es diu: *"algunes voltes se retirave en una casa prop del present monestir, al qual les monges, mogudes de caritat, li enviaven algunes coses de menjar per son manteniment"*,⁵⁸ àpat que sens dubte portava la tornera.

3. Preparatiu del viatge a Jerusalem.

Deixant per a més endavant la descripció de les activitats i de les persones amb què va poder trobar-se el pelegrí a Barcelona, en aquesta la seva primera estada, ens limitarem ara als preparatius del viatge a Jerusalem.

3.1. Elecció d'embarcació. Primer de tot, trobar una nau. Al port hi havia dues naus disposades per a Itàlia: una era un bergantí armat, l'altra una nau major que estava llesta per a salpar. El pelegrí va voler prendre la primera, i segons Araoz *"ya tenía dentro algunos librillos"*⁵⁹ (a més d'aquell llibre manuscrit portat per Ignasi des de Loyola, podem preguntar-nos: no estarien també alguns apunts dels Exercicis?). Però la Providència va disposar un canvi.

Estava el pelegrí un dia a l'església dels Sants Just i Pastor assegut a les grades de l'altar major entre els nens. Segons el P. Araoz *"era domingo y una señora principal de Barcelona fuese al sermón, como otras veces solía, y predicaba aquel fraile, muy buen predicador y devoto de esta señora, al cual siempre oía con mucha atención sus sermones; y en comenzando a predicar el"*

fraile, comenzó a mirar esta señora a nuestro Padre, peregrino, que estaba en las gradas y paréceme que oí que le parecía a esta señora que de cuando en cuando le resplandecía el rostro”.⁶⁰

Isabel Rosés li salva la vida. El P. Rivadeira afegeix que: “Esta señora (a lo que ella me contó en Roma) oyendo un día un sermón, vio a nuestro B. Padre (que también le oía) sentado entre los niños en las gradas del altar, y mirándole de cuando en cuando, le parecía que le resplandecía el rostro y que sentía en su corazón una como voz que le decía: ‘llámale, llámale’; y aun cuando por entonces disimuló, quedó tan movida, que en llegando a su casa lo dijo a su marido, que era ciego, y persona principal como ella. Buscaron al peregrino luego, convidáronle a comer, comió, y después les hizo una plática espiritual de que quedaron asombrados y aficionados a él y supieron que aguardaba pasaje para Italia, para donde partía también un obispo pariente de aquel caballero; y aunque estaba ya concertado de ir en el bergantín y tenía no sé qué librillos en él, hicieron tanto que se lo estorbaron, y el bergantín partió y se perdió a vista de Barcelona”.⁶¹

El nom de soltera d'aquesta senyora era Isabel Ferrer, però se la dirà sempre Rosés, (també Roser, o Rossell) cognom del marit. Serà una de les tres que farà la professió el dia de Nadal de 1545 a les mans d'Ignasi per expressa concessió del Papa i a la que Ignasi guardarà perpetu agraïment. Sens dubte pel fet d'haver-li salvat la vida amb el canvi d'embarcació li escriurà el 10 de novembre de 1532, des de París: “Os debo más que a cuantas personas en esta vida conozco”.⁶²

La casa d'aquest matrimoni, lloc d'aquesta primera trobada, preludi de les moltes que seguiran a la tornada de Jerusalem, rep el nom de “Ca'n Moxó” i és una casa amb façana esgrafiada que es troba exactament davant de l'església dels Sants Just i Pastor. La carta escrita per Ignasi des de Roma l'1 de febrer de 1542 porta per inscripció: “A mi en Cto. N. S. hermana, Isabel Roser, en frente de S. Just, en Barcelona”.⁶³

Companys de navegació. La notícia que ens ha donat el P. Rivadeira, avançada també pel P. Araoz, que a la nau hi anava un bisbe, parent del marit, no precisa el nom del mateix. Els editors de Monumenta no creuen probable que fos Jordi d'Àustria, oncle de Carles V, com va declarar algun testimoni en el procés de canonització.⁶⁴ Qui sí que és cert va viatjar en la mateixa nau va ser el Procurador dels benedictins de Montserrat, Mossèn Joan Guiot, i el seu criat Gabriel Perpinyà, aleshores de quinze anys d'edat, el qual ja sacerdot i als seus noranta anys conta el que va ocórrer en el viatge: “així per terra com per mar lo dit Mosen Guiot li feu la despesa”.⁶⁵ Per cert, Perpinyà avança ser

company de viatge amb el pelegrí ja des de la sortida de Manresa i a petició d'Ignasi, cosa poc probable i en contradicció amb el que s'ha dit pel mateix Ignasi i Joan Pascual. Un altre testimoni refereix que Gabriel Perpinyà comptava que: “*mai li va veure sopar, sinó que, content, passava el dia amb només l'àpat ofert tots els dies pel dit Procurador; perquè, en veure'l en un hàbit tan grosser i pobre, i tan assidu en l'oració, va cridar-lo a la seva taula gratis i per amor de Déu*”.⁶⁶ És de suposar que al pelegrí se li renovarien els escrúpols per haver consentit a portar àpat per al viatge, perquè aquest era el segon problema amb què va haver d'enfrontar-se.

3.2. Recerca de provisions

Com pagar el passatge. Ignasi pretenia realitzar el viatge absolutament sol i gratis: “*Y aunque se le ofrecían algunas compañías, no quiso ir sino solo; que toda su cosa era tener a solo Dios por refugio.[...] Y con estos pensamientos él tenía deseos de embarcarse, no solamente solo, mas sin ninguna provisión. Y empezando a negociar embarcación, alcanzó del maestro de la nave que le llevase de balde, pues que no tenía dineros, mas con tal condición, que había de meter en la nave algún bizcocho para mantenerse, y que de otra manera de ningún modo del mundo le recibirían.*

*El cual bizcocho queriendo negociar, le vinieron grandes escrúpulos: ¿esta es la esperanza y la fe que tú tenías en Dios, que no te faltaría? etc. Y esto con tanta eficacia, que le daba gran trabajo. Y al fin, no sabiendo qué hacerse, porque dentrambas partes veía razones probables, se determinó de ponerse en manos de su confesor; y así le declaró cuánto deseaba seguir la perfección, y lo que más fuese gloria de Dios, y las causas que le hacían dudar si debería llevar mantenimiento. El confesor se resolvió que pidiese lo necesario y que lo llevase consigo; y pidiéndolo a una señora, ella le demandó para dónde se quería embarcar. El estuvo dudando un poco si se lo diría; y al fin no se atrevió a decirle más, sino que venía a Italia y a Roma. Y ella, como espantada, dijo: ¿A Roma queréis ir? Pues los que van allá, no sé cómo vienen; (queriendo decir que se aprovechaban en Roma poco de cosas de espíritu). Y la causa por que él no osó decir que iba a Jerusalén fue por temor de la vanagloria; el cual temor tanto le afligía, que nunca osaba decir de qué tierra ni de qué casa era. Al fin, habido el bizcocho, se embarcó; mas hallándose en la playa con cinco o seis blancas, de las que le habían dado pidiendo por las puertas (porque de esta manera solía vivir), las dejó en un banco que halló allí junto a la playa”.*⁶⁷

Intervenció de Leonor Zapila. Aquesta és la narració del mateix

Ignasi, però tenim un valuós testimoni que ens completa la informació. Ens el proporciona Sor Estefania de Rocabertí, carmelita descalça del convent de Barcelona, la qual ens diu que va ser la seva besàvia Eleonor Zapila qui li va pagar a Ignasi les provisions per al viatge: “*un dia quan dit Pare Ignasi se volgué embarcar per anar a la terra santa, passà per lo carrer Ample de la present ciutat, a on dita besàvia sua tenia casa, que deia anave lo Pare Ignasi entrant per les cases de dit carrer demanant almoïna, i succeí que entrà en la casa de dita sa besàvia, la qual se mirà molt de fit lo dit Pare Ignasi quan demanava l’almoïna, que deia que, encara que anave vestit amb un sac i descals en forma de penitent, quan se l’hagué mirat, li aparegué que era persona ben nada, conforme la bona cara que tenia i les carns de les mans regalades.*”

I que veient això dita besàvia de la testimoni, de pura compassió de veure que un home que li pareixia era ben nat, de noble sang i de bon gesto, se posà a rependre-lo dient: Vos deveu ser algun gran perdut que aneu així per lo mon: bé seria millor que tornasseu a casa de vostres pares, de la qual per ventura sou fugit i aneu així divagant per lo món en forma de perdut. I deia la dita sa besàvia que, quan li hagué dada esta reprehensió, lo Pare Ignasi la prengué amb molta paciència, i amb gran humilitat respongué que li feia gràcies dels advertiments li donave, i confessant-li que deia molt bé, perquè ell era perdut i un gran pecador.

I en haver oïda tal resposta, i amb l’humilitat que ho digué a la dita sa besàvia, se li mogué tant son esperit en la devoció del dit Pare Ignasi, que li donà almoïna i provisió de pa, vi i altres coses per portar al vaixell a on s’havia d’embarcar, per sa sustentació”.⁶⁸

En disculpa d’aquesta senyora, el nom autèntic de la qual era Eleonor Ferrer, muller de Bernard de Zapila, i a la que Ignasi, anomenarà sempre “la Cepilla”, cal notar que un fill seu havia abandonat casa seva per anar pel món, dolor que evidentment mantenia encara viu.

A aquest propòsit convé tenir present que al pelegrí li va costar sempre memoritzar els noms catalans. Més endavant veurem fins a quin punt va arribar Ignasi en el coneixement del català.

El carrer Ample. Val la pena també tenir present el que era en aquell temps el carrer Ample. Com es diu en un antic nomenclàtor de Barcelona: “*Era uns dels carrers més principals i més extensos de Barcelona, molt distingit i anomenat en temps antics pels molts edificis que en ell s’aixecaven pertanyents a nobles famílies. Les memòries i dietaris de la ciutat fan freqüent referència a grans cases-palaus, que existien en aquest carrer. Una d’elles la del duc de Sessa i Soma, on el 1551 es van aposentar els reis de Bohèmia i*

Hongria al seu pas per aquesta ciutat; una altra que es deia casa de l'Infant, on el 1538 va morir el senyor Fadrique de Portugal; una altra titulada de l'Arquebisbe per pertànyer al de Tarragona, la del marquès de Vilafranca, la del Comte de Santa Coloma i moltes altres que havien de ser notables per la seva grandesa i majestat.”

I una Història de Catalunya diu: “El 23 de juny de 1519 es va fer amb gran solemnitat la processó del Corpus, en la que el Senyor Rei portava una vara del pal·li; el 24, festa de Sant Joan, va haver-hi un magnífic joc de canyes, en el que va justar Carles amb gran nombre de Ducs, Comtes i Marquesos, i el 26, els Consellers van manar fer gran festa de castells i entremesos, els quals van actuar al carrer Ample, davant la posada del Rei”.⁶⁹

El P. Creixell, en reproduir aquestes dades, no pot menys que exclamar: “*Què va haver de sentir el Sant, de noble família, en presentar-se a les portes dels palaus d'aquells senyors com a captaire? Què en sentir les repreensions tan aspres i punxants com la de la senyora Leonor Zapila?*”

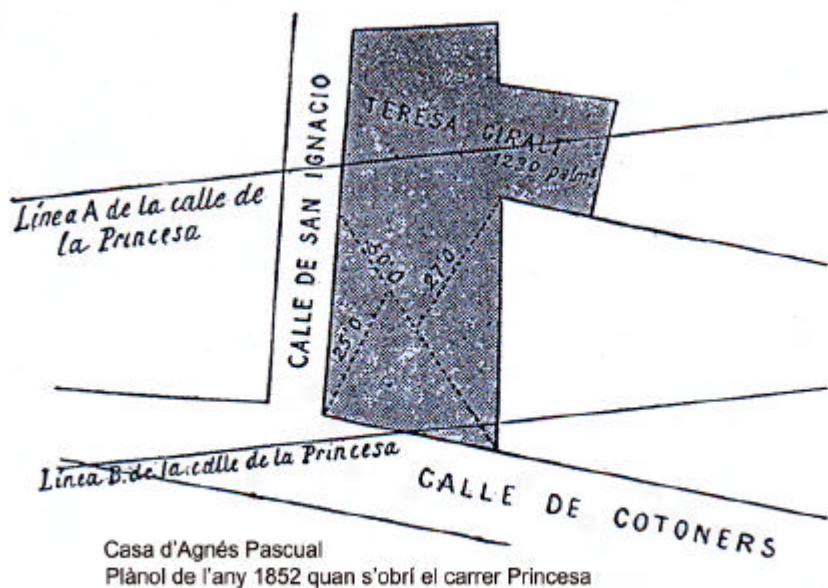
L'embarcament. La data probable de l'embarcament del pelegrí va ser el 19 de març de 1523. Perquè Ignasi diu que va arribar a Roma el Diumenge de Rams, que aquell any va ser el 29 de març, i a més a més que la navegació fins a Gaeta va durar cinc dies i podem posar altres cinc de Gaeta a Roma.

No correspon aquí exposar allò que s'ha succeït durant l'any just que va durar el pelegrinatge a Jerusalem, però és necessari esmentar una llarga carta del mateix Ignasi narrant el que ocorre i enviada des de Jerusalem a Agnès Pascual. Lamentablement aquest preciós document s'ha perdut, però el fet d'escriure'l ens indica els profunds vincles d'estimació i gratitud que s'havien establert entre ambdós. Diu Ignasi en l'autobiografia: “*el peregrino empezó a escribir cartas para Barcelona para personas espirituales. Teniendo ya escrito una y estando escribiendo la otra, vispera de la partida de los peregrinos, le vienen a llamar de parte del provincial...*”.⁷⁰ Aquesta carta, ja escrita, és sens dubte la que Joan Pascual en el seu relat de 9 de març 1582 diu haver posseït: “*Altres mil coses tenia seves, com les alforjes en que portava i recollia les almoines per a los pobres, i lletres de sa ma i tota la peregrinació que féu des de Roma a la Terra santa també de sa lletra. Però tot ho he donat amb gust als Pares de sa santa religió i Compa-nyia; doncs no hi ha taula, llit, rejola ni fusta en ma casa que no sia reliquia seva*”.⁷¹

I en el procés de Barcelona testifiquen això mateix les filles, afegint que la carta era: “*muy larga de tres hojas*”.⁷²

Plànol de l'any 1439 del barri on visqué St. Ignasi

Plànol de l'any 1852 quan s'obrí el carrer Princesa

Gairebé un any exacte va transcórrer entre la sortida de Barcelona cap a Jerusalem i la tornada a mitjan març de 1524. Havia començat el pelegrinatge amb la ferma resolució de no tornar, com diu Polanco: *“puesto que tenía decidido permanecer en Jerusalén si le era posible”*,¹ i li havia resultat impossible.

Aquest desig d'amarar-se de l'ambient i vida de Crist, concebut des del primer moment de la seva conversió a Loyola, el seguirà mantenint i l'inculcarà als nou primers companys de París com ens conta Laínez: *“hicimos voto de ejecutar nuestra intención, e ir, si pudiésemos, a los pies del Papa Vicario de Cristo, y pedir licencia para ir a Jerusalén y quedarnos allá, si hubiese oportunidad y servicio de Dios para aprovechar a nosotros y a los otros, así fieles como infieles; y si no hubiese oportunidad para ir a Jerusalén dentro de un año, ni de quedar allá si fuésemos, declaramos en el voto, que no entendíamos obligarnos más al ir o quedar, mas sólo presentarnos al Papa y cumplir su obediencia, yendo donde quiera que nos enviase”*.² Els companys ni tan sols van poder complir la primera part del vot.

1. Els estudis

Així, doncs, se li presentava el problema de resoldre el seu futur. *“Después que el dicho peregrino entendió que era voluntad de Dios que no estuviere en Jerusalén, siempre vino consigo pensando qué haría, y al final se inclinaba más a estudiar algún tiempo para poder ayudar a las ánimas, y se determinaba ir a Barcelona”*.³ Temps va tenir per prendre aquesta alternativa, en la qual apareix amb força el que serà un dels elements substancials de la Companyia, l'ajuda al proïsme. I encara més en concret es proposava el que faria després d'haver estudiat: *“Cuando el peregrino en Barcelona consultaba si estudiaría y cuánto, toda su cosa era si, después que hubiese estudiado, si entraría en religión o si andaría así por el mundo. Y cuando le venían*

pensamientos de entrar en religión, luego le venía deseo de entrar en una estragada y poco reformada, habiendo de entrar en religión, para poder más padecer en ella, y también pensando que quizá Dios les ayudaría a ellos".⁴ I Laínez explicitarà més encara el pensament d'Ignasi: "*Però, veient que ell era cridat a ajudar els altres, deia que més aviat hauria volgut ser conventual que observant, per poder ajudar als altres*".⁵

1.1. L'Estudi General de Barcelona. El següent problema era elegir mestre. "*Llegado a Barcelona comunicó su inclinación de estudiar con Isabel Roser, y con un maestro Ardévol, que enseñaba gramática. A entrambos pareció muy bien, y él se ofreció enseñarle de balde, y ella de dar lo que fuese menester para sustentarse*".⁶

Tot se li posava de cara al futur estudiant. Qualsevol hagués acceptat immediatament l'oferiment. Però sens dubte el record de l'incipient apostolat que havia exercitat l'any anterior a Manresa, el va moure a provar sort primer allà: "*Tenía el peregrino en Manresa un fraile, creo que de San Bernardo, hombre muy espiritual, y con éste deseaba estar para aprender, y para poderse dar más cómodamente al espíritu, y aun aprovechar a las ánimas. Y así respondió que aceptaba la oferta, si no hallase en Manresa la comodidad que esperaba. Mas, ido allá, halló que el fraile era muerto*". Alguns historiadors han afirmat erròniament que es tractava d'un monjo benedictí i per consegüent de l'apartat monestir de Sant Benet de Bages, quan en realitat es tracta d'un monjo de Sant Pau, priorat dependent de Poblet i per tant cistercenc, el qual estava situat ben a prop de la cova del Cardoner tantes vegades visitada per Ignasi.⁷

És interessant observar que havent conegut Ignasi la mort d'aquest possible preceptor, ni tan sols se li ocorre pujar a Montserrat a la recerca d'un altre mestre, bé el seu antic confessor Chanones o un altre monjo, ja que sabia que allí "*no podría aprovechar a les ànimes*".

"*y así, vuelto a Barcelona, comenzó a estudiar con harta diligencia*".⁸ Encara que, des de 1450, Barcelona posseïa el privilegi, concedit pel rei Alfons V d'Aragó i el Papa Nicolau V, per fundar la Universitat, no es va construir l'edifici apropiat fins el 1536 a l'extrem de les Rambles, avui denominat de Canaletes. En l'interval es van habilitar alguns edificis per a diversos ensenyaments, entre ells el del carrer de la Bòria, núm. 3, per al de la gramàtica.

L'obertura de la Via Laietana, en el passat segle, va obligar a enderrocar totes les cases del principi del carrer Bòria, de manera que avui dia aquest comença al costat muntanya pel núm. 17. L'Estudi General devia d'ocupar més o menys el lloc de l'avui anomenada plaça de l'Àngel,

precisament on està la fornícula amb l'Àngel.

Malgrat la fundació oficial de la Universitat a meitat del segle XV, la plena activitat de l'Estudi General no va començar a refermar-se fins al segle següent. En canvi, van florir les escoles privades. Això va donar motiu a l'Ordenació de 25 d'abril de 1508, per la qual s'erigeixen els Estudis Generals amb quatre càtedres de: Gramàtica, Lògica, Filosofia natural i Filosofia moral; s'especificuen les matèries i textos; i es determinen els sous dels mestres i les seves diverses categories. El pla d'estudis i els llibres de text utilitzats per Ignasi no van haver de ser gaire diversos.

El P. Ribadeneira en la vida d'Ignasi posa ja a Barcelona la trobada amb Erasme: *“Prosiguiendo, pues, en los ejercicios de sus letras, aconsejaronle algunos hombres letrados y píos, que para aprender bien la lengua latina y juntamente tratar de cosas devotas y espirituales, que leyese el libro De milite Christiano, que quiere decir De un caballero cristiano, que compuso en latín Erasmo Roterodamo. Y entre los otros que fueron de este parecer, también lo fue su confesor”*.⁹ També Polanco posa a Barcelona aquesta lectura¹⁰ encara que, segons el parer d'alguns historiadors, s'avança a Barcelona quelcom succeït poc més tard a Alcalà. De totes maneres, la lectura d'Erasme va haver de ser evidentment molt al final dels seus estudis de gramàtica i aviat va deixar aquesta lectura per la torbació que li causava.¹¹

Si va llegir el llibre “De milite christiano” Ignasi el trobaria sens dubte a casa, en la petita biblioteca del germà d'Agnès, el sacerdot Francesc Pujol, com afirma Joan Pascual: *“tingué sempre a son manar la llibreria que en ella teníam del dit Antoni Pujol, mon oncle”*.¹²

1.2. Els mestres i condeixebles. El mestre d'Ignasi es deia Jeroni i era natural de La Fatarella (Tarragona), diòcesi de Tortosa. Va casar amb Margarita Mestre el 9 de setembre de 1535, de la qual va tenir quatre fills, Miquel, Jeroni, Jaume i Bartomeu. Va morir el 12 març de 1551. Al seu segon fill, també Jeroni, sacerdot i beneficiat de Santa Maria del Mar, se'l confon de vegades amb el seu pare com a mestre d'Ignasi.

Quan a mitjan març de 1524 Ignasi arriba a Barcelona, el batxiller Ardévol no té encara la càtedra de Gramàtica, com tampoc encara en el curs 24-25, sinó només en el 25-26 com consta en el llibre de comptes de l'Estudi General: *“Jerónimo Ardévol, batxiller en arts, regent de la cadira de gramática”* i se li paguen *“XX lliures a compliment de llur salari qui ha començat en la festa de Sant Lluc prop passat”*.¹³ Ara bé, Ardévol abans de posseir la càtedra era un dels batxillers o repetidors de què també parlen les Ordenacions de 1508 i que havien de ser abundants. És més, va haver de ser professor especial, categoria acceptada per les Ordenacions amb menor sou,

per la qual cosa va poder ensenyar a Ignasi privatament. Així s'entén l'oferiment d'ensenyar a Ignasi “de franc”, ja que com a mestre a l'Estudi no podia rebre res directament del seu alumne perquè l'ensenyament a l'Estudi era gratuït. Amb aquesta preparació, va poder Ignasi assistir des d'octubre de 1525 a les classes del seu mestre nomenat precisament per a aquell curs 1525-26 catedràtic de gramàtica. Així doncs la Universitat de Barcelona pot vantar-se de comptar entre els seus primers alumnes a Ignasi de Loyola.

En el procés de Barcelona, Francesc Calca diu com a París el P. Jerónimo Doménech, gran amic seu, li va contar moltes coses d'Ignasi, “*però el referent als estudis ho sap per relació de Bernat Xivaller que li ho ha comptat, el qual Bernat era nebot de la senyora Àngela Pascual*”. Segons aquest testimoni, va intervenir també en les gestions per a l'admissió a l'escola d'Ardévol “*un sacerdot que s'anomena Pujalt*”, i afegeix a més a més: “*i el testimoni ho sap per relació del dit Xivaller, que Ignasi s'havia fet amic d'un cert Nicolau, sacerdot de l'església del Pi, de la present ciutat de Barcelona, el qual ajudava al dit Pare Ignasi en l'estudi de la gramàtica*”¹⁴ És a dir que Ignasi va tenir a més a més gratis un repetidor. Així es confirma el que s'ha dit per algun testimoni, que va tenir a Ardévol “*entre altres mestres*”.¹⁵

L'any 1532 Ardévol, junt amb altres tres companys de professorat, va fundar un centre d'estudis de gramàtica i humanitats. Aquests eren: Martí Ivarra, Cosme Mestre i Arnau de Sant Joan. El primer dels tres l'havia precedit a la càtedra de gramàtica i el tercer va ser el successor. Podem, doncs, suposar que almenys van conèixer i van tractar Ignasi.

Companys de curs. Tots els testimonis que van conèixer Ignasi en aquesta època d'estudis es fan ressò de la seva humilitat i aplicació. Un dels testimonis en el procés remissorial de 1606 de Barcelona va ser el canonge de la catedral Onofre Pau Cellers, el qual diu haver conegut Ignasi només de sentides, especialment de Miquel Sarrovira i Miquel Canyelles, als quals presenta com a condeixebles d'Ignasi amb el mestre Ardévol.¹⁶

També el canonge Pau Pla esmenta un cert prepòsit de la seu Barcinonense, nomenat Gabriel Font “*que va ser en la gramàtica condeixeble del dit Pare Ignasi, sentint gramàtica en la present ciutat a J. Ardévol*”.¹⁷

Alguns historiadors assenyalen també com a condeixeble al cèlebre missioner d'Etiòpia P. Antoni Montserrat SJ, natural de Vic, encara que el confonen amb el seu pare.¹⁸

És molt interessant el testimoni de l'Abat de Montserrat, Antoni Jutge, en el mateix procés, el qual va declarar que ell personalment no havia conegut tampoc al P. Ignasi però que l'any 1570, quan va professar, hi havia al monestir alguns monjos ancians que sí l'havien conegut i entre ells “*va sentir*

principalment del germà Jeroni Lauret, Abat de Sant Feliu de Guíxols, d'aquest Orde, que en el temps en què ell estudiava en l'Estudi de Barcelona, cert dia va veure el Pare Ignasi en el dit Estudi en el qual també estudiava i que era d'edat provecta i era objecte de burla pels escolars, que el molestaven, i el Pare Ignasi tot ho suportava pacientment amb gran caritat i humilitat, i els demanava que li repetissin la lliçó.¹⁹

I encara que no es refereixi als estudis val la pena recollir a aquest propòsit el testimoni de Gabriel Canyelles, adolescent adoptat per Agnès Pascual des de la seva infantesa i que vivia en la mateixa casa: *"i algunes vegades en aquell temps jo sent minyó me burlaba amb en Juan Pascual del Padre Ignacio, com lo veia anar tan recollit"*.²⁰

1.3. Dificultats en els estudis. La primera dificultat va ser la de la devoció, com diu el P. Nadal: *"Y comenzando a decorar, tenía tanta devoción y consolación que no se podía valer"*.²¹ El mateix Ignasi ens ho explica: *"Mas impedíale mucho una cosa, y era que, cuando comenzaba a decorar, como es necesario en los principios de la gramática, le venían nuevas inteligencias de cosas espirituales y nuevos gustos; y esto con tanta manera, que no podía decorar, ni por mucho que repugnase las podía echar"*. Però el profund sentit de reflexió i discerniment d'esperits, adquirit ja per Ignasi, el porta a descobrir: *"Y así pensando muchas veces sobre esto, decía consigo: Ni cuando yo me pongo en oración y estoy en la misa me vienen estas inteligencias tan vivas; y así poco a poco vino a conocer que aquello era tentación"*. I de la manera contundent i decidida a la qual ens té acostumats resol la situació: *"Y después de hecha oración se fue a Santa María del Mar, junto a la casa del maestro, habiéndole rogado que le quisiese en aquella iglesia oír un poco. Y así sentados, le declara todo lo que pasaba por su alma fielmente, y cuán poco provecho hasta entonces por aquella causa había hecho; mas que él hacía promesa al dicho maestro, diciendo: Yo os prometo de nunca faltar de oíros estos dos años, en cuanto en Barcelona hallare pan y agua con que me pueda mantener. Y como hizo esta promesa con harta eficacia, nunca más tuvo aquellas tentaciones"*.²² El P. Rivadeneira pinta l'escena amb major colorit: *"Y con esto, échase a los pies del maestro y ruégale una y muchas veces muy ahincadamente que muy particularmente le tome a su cargo, y le trate como al menor muchacho de sus discípulos, y que le castigue y azote rigurosamente como a tal, cada y cuando que le viese flojo y descuidado"*.²³

La casa del mestre Ardévol al·ludida, es trobava al començament del carrer Mirallers, s'ignora el número, que desemboca davant mateix de la porta lateral de la basílica, dita dels Sombrerers. Al menys així consta en diversos

documents de l'arxiu parroquial de Santa Maria del Mar, relatius al seu fill sacerdot, per la qual cosa podem suposar que també allí va viure el seu pare.²⁴

La segona dificultat o temptació per als estudis va tenir el seu origen en el seu afany de penitència que encara l'acompanyava. *“El dolor de estómago que le tomó en Manresa, por causa del cual tomó zapatos, le dejó, y se halló bien del estómago desde que partió para Jerusalén. Y por esta causa estando en Barcelona estudiando, le vino deseo de tornar a las penitencias pasadas; y así empezó a hacer un agujero en las suelas de los zapatos. Íbalos ensanchando poco a poco, de modo que, cuando llegó el frío del invierno, ya no traía sino la pieza de arriba”*.²⁵ Extrem aquest testimoniat, entre altres, per Estefania de la Concepció, *“anava gairebé sense calçat”*²⁶ i per Ana de Rocabertí: *“descals dels peus, so es, sense soles”*.²⁷

El vestit que al final de la seva estada a Manresa li havien confeccionat i amb el qual va entrar a Barcelona va haver-lo de portar durant tot el pelegrinatge a Jerusalem, a més de les sabates. Ara a la tornada, ens diu Joan Pascual: *“La roba de romeu acabà amb ell ma mare mudàs i deixàs, vestint-se un hàbit negre honest com a capellà, i amb aquest trajo anà tots los sis anys que estigué en Barcelona, i amb lo mateix se n'anà d'ella a estudiar a París”*.²⁸

Són incontables els testimonis de la vida austera i penitent d'Ignasi en aquest temps. Quan el 1606 els jutges remissorials visiten la casa d'Agnès Pascual i descriuen l'habitació on dormia el Pare Ignasi manifesten que *“encara avui dia es veuen alguns senyals, en els quals va haver-hi sang vessada pels assots, segons diuen Aurora, Àngela i Agnès, filles de Joan Pascual”*.²⁹

Com a resum de la vida penitent d'Ignasi bastarà transcriure part dels testimonis, ben eloqüents, de les tres germanes. Diu Aurora: *“I encara que la dita Madrona Annès Pasquala li volgués provehir lo llit de bona roba, ell per mes castigar sa carn, no ho volie, i dormie de bona gana sobre les fustes moltes vegades recusant pendre les coses que dita Madrona Annès Pasquala li oferia”*.³⁰

L'altra germana Agnès declara: *“que de pura flaquesa vingué a caure en una gran malaltia, de que se fora mort, si Agnès Pasquala, àvia de la testimoni, que aleshores regia la casa de dit son pare, no l'hagués ben governat amb bons caldos, que fou necessari fer-li brous secs, encara que oí dir la testimoni a dit son pare i altres predits que tenia un gran treball per fer-los-hi prendre i que deia dit Pare Ignasi: deixem patir aquest cossegàs! salvem las ànimes!...”* i prossegueix el seu testimoni relatant diverses formes de penitència.³¹

I Àngela, la tercera germana, a més de narrar els subterfugis d'Ignasi

per no ser descobert en les seves penitències, narra el final de tan horrorosa penitència: “*era tanta la penitència i abstinència que dit Pare Ignasi feia, que no volia menjar en la taula, sinó dalt en son aposento, i si acàs li enviaven pa i altre aliment delicat, lo guardave i dave als pobres en tant que es venia a flequir molt i tenint-ne compunció Agnès Pasquala, àvia de la testimoni, ho digué al confessor de dit Pare Ignasi, lo qual li manà en virtut d’obediència, que menjés en la taula de dita Agnès Pasquala i prengué l’aliment ordinari, perquè pogués sostentar-se millor en los estudis; i també li manà que es llevés lo cilici aspre que portave.*”³² Joan Pascual diu que el confessor Diego d’Alcántara li va manar treure’s el cilici amb ocasió de la malaltia causada per la pallissa de la que es parlarà més endavant.³³

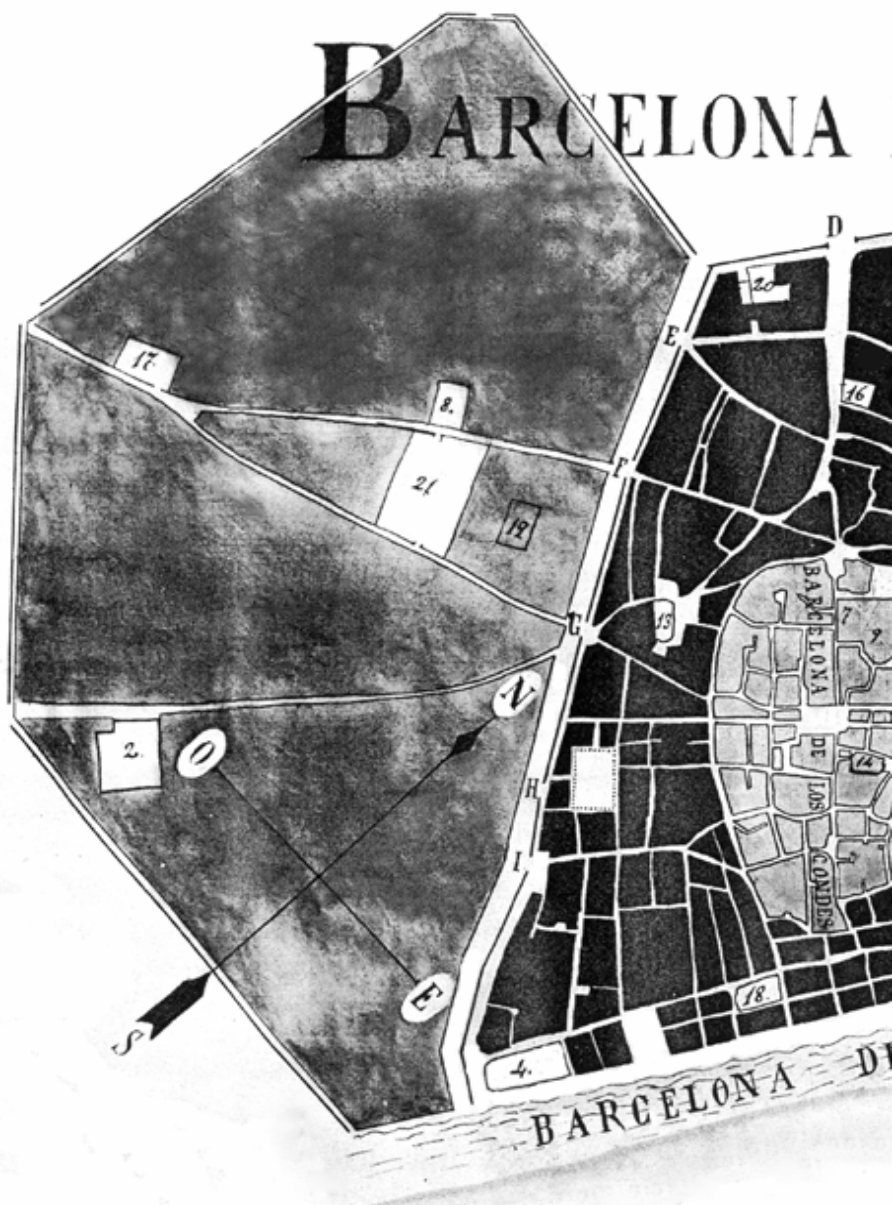
Examen final. Tenia Ignasi 36 anys en finalitzar el curs 1525-26, disposat ja a emprendre els estudis de filosofia amb vista al sacerdoci. “*Acabados dos años de estudiar, en los cuales, según le decían, había harto aprovechado, le decía su maestro que ya podía oír Artes, y que se fuese a Alcalá. Mas todavía él se hizo examinar de un doctor en teología, el cual le aconsejó lo mismo*”.³⁴

Molt benèvolts van haver de ser els examinadors tenint present, és de suposar, l’edat avançada de l’estudiant perquè el mateix Ignasi va reconèixer la necessitat d’avançar en la matèria a la seva arribada a París al febrer de 1528. Fins al començament del curs següent: “*iba a estudiar humanidad a Monteagudo. Y la causa fue porque, como le habían hecho pasar adelante en los estudios con tanta prisa, hallábase muy falto de fundamentos; y estudiaba con los niños, pasando por la orden y manera de París*”.³⁵

Intervenció del confessor. Ha aparegut un parell de vegades la figura del confessor d’Ignasi. Dos són els personatges que s’addueixen, i per cert segons el mateix testimoni Joan Pascual, com a confessors d’Ignasi: “*Confessava’s ell amb un Pare de Sant Francesc, que vivia en Jesús, monestir de aquella orde, que és a fora les muralles de Barcelona, anomenat lo Pare Fra Diego de Alcántara, gran religiós i servent de Déu, confessor que era ell de ma mare*”.³⁶

El convent de Santa Maria de Jesús ocupava el lloc aproximat del Col·legi de Lestonnac al carrer Aragó. En el mateix havien viscut Sant Pere d’Alcántara i Sant Salvador d’Horta. També San Francesc de Borja, Virrei de Catalunya, va tenir confessor d’aquest convent.

BARCELONA

Las tres
1. San Pedro de las Puellas. — 2. San Pablo del Campo. — 3. Capilla de Marcús. — 4. Dormi
Calzados. — 9. Catedral. — 10. Santa Agata. — 11. San Agustín. — 12. Santa María del Mar. —
nimas. — 18. La Merced. — 19. Jerusalén (franciscanas). — 20. Santa Ana. — 21. Hospital. — 22. Ll
del Angel. — E. Portal de Santa Ana. — F. Portal de la Puertaferri. — G. Portal de la Bouqueri

EN EL SIGLO XVI.

murallas de Barcelona

terio de San Francisco. — 5. Santa Catalina. — 6. Junqueras. — 7. Santa Lucía. — 8. Carmelitas
13. Nuestra Señora del Pino. — 14. San Justo. — 15. Santa Clara. — 16. Monte Sión. — 17. Jeró-
nimo de Lull. — A. Portal de San Daniel. — B. Portal Nuevo. — C. Portal de Junqueras. — D. Portal
ia. — H. Portal de Trentacans. — I. Portal de Dressana.

En canvi quan narra la pallissa que va patir Ignasi a causa dels seus intents de reforma del monestir de les monges dominiques de Ntra. Sra. dels Àngels va dir Joan Pascual: “*Tenia entonces el Padre Ignacio un clérigo, varón santo que se llamaba mosén Pujalt, por confesor*”.³⁷ I el P. Pere Gil afirma també en aquesta ocasió que el sacerdot “*dit Pujalt, baró exemplar, que era el confessor d'Ignasi*” va ser apallissat amb ell.³⁸

Potser les dues versions siguin veritat. Al frare franciscà el va tenir com a confessor al principi de la seva arribada a Barcelona, recomanat per Agnès Pascual. A ell se li deuria el prudent consell de remetre en les penitències. Després Ignasi cercaria un altre confessor més a mà en el sacerdot, acompanyant de les seves tasques apostòliques. Aquest seria el que li va aconsellar llegir Erasme, segons García Villoslada,³⁹ i fins podria ser el benèvol teòleg que li va aprovar l'examen de llatí.

2. Vida exemplar.

L'exemple d'home piadós i ple de Déu aviat li va guanyar un respecte i veneració extraordinaris a la Ciutat. Havia d'haver ja superat la por que el tinguessin per sant que tant el va turmentar a Montserrat i Manresa perquè no apareix el més mínim rastre d'això.

2.1. Demanava almoïna. Per a la seva persona no tenia necessitat de demanar-ne, perquè tenia, no sols els estudis, sinó la vida assegurada. Aquest és un dels fets incontestables de gairebé tots els testimonis. I els motius eren sens dubte dos: compartir la vida dels necessitats i ajudar-los amb el que recollia. Joan Pascual diu que “*la porta falsa de nostra casa pareixia porta d'iglesia o d'hospital, doncs sempre hi havia pobres en ella*”,⁴⁰ i els jutges remissorials en visitar la casa descriuen: “*En una de les portes hi ha unes reïxes de fusta, per les que, com es diu, el Pare Ignasi distribuïa als pobres molt dels pans i almoïnes que per a si pidolava*”.⁴¹ La llista de persones principals que li van quedar aficionades i l'ajudaven amb almoïnes és notable. Basti el testimoni d'Àngela Pascual, filla: “*I amb tanta fervor s'empleava en les obres de misericordia, que lo pa blanc i fresc que dit Pare Ignasi mendicava de les cases de la Sra. Doña Guiomar Gralla i Desplà, àvia del Illm. Sr. Marquès de Aitona, i de doña Isabel de Requesens i Boxadors, àvia de dit Illim. Sor. Compte de Çavalla, i de doña Estefania de Requesens i Çúniga, mare del comendador major de Castella, i d'altres cases principals de la present ciutat, lo guardava i repartia entre los pobres vengonyants i mes necessitats*”.⁴²

No sols anava per les cases o palaus a recollir almoïnes sinó que tenia

el seu lloc habitual de captaire a l'església de Santa Maria del Mar, la seva Parròquia. Entrant a la basílica per la porta lateral del carrer Sombrerers, en la primera capella a mà dreta, exactament sota la pila de l'aigua beneïta, hi ha una làpida de marbre fosc que recorda el lloc on seia Ignasi a demanar almoïna. Diu així: *“Sentado en esta grada pedía limosna San Ignacio de Loyola, fundador de la Compañía de Jesús en MDXXIV y MDXXV”*.

El document pertanyent al Cerimonial de l'Obra de la Basílica, fol. 136, i que recull la tradició que assenyala el lloc exacte ens estalvia qualsevol altra explicació: *“Al pr. de mars 1717, dia en que prengueren possessió d'Obrers los Srs... conferenciaren no sols de quanta incomoditat era per los Parroquians lo trobar-se las picas de l'aigua beneïta tant altas, sinó també la irreverència que causava al temple per experimentar-se, que molts oficials militars se posaven a la esquina del cor que mira als Sombrerers, mirant las Sras. quan havien de prendre l'aigua beneïta; i per ser tant altas, havien de fer la natural acció d'alsar-se, i ser precis ensenyar porció de las cames, no escapant moltes a la murmuració i calúnnia dels que las miraven: per això per evitar tals irreverències i per que tots els cristians poguessin guanyar lo gran benefici dels perdons per medi de l'aigua beneïta resolgueren lo mateix dia abaixar a una mida proporcionada les sis picas dels tres portals, això és, Major, Moreras i Sombrerers, i lo dia 2 de mars, se posà en execució, i costà de mans i recaptés quatre doblas. Després d'esser abaixades, s'experimentà que los pedrissos eren molt immediats a las picas, i resolgueren esmotxar-los, perquè les criatures i gossos hi arribaven, i tots se retiraren menos lo de ma dreta del qui entra per los Sombrerers per haver donat notícia ms. Residents, de que en aquell pedrís captava St. Ignasi, i per aquesta raó sols se tocà un poc”*.⁴³

Tingui's present, per a la correcta comprensió del document, que al temple de Santa Maria del Mar hi havia un gran cor de fusta al centre de la nau, com en tantes catedrals espanyoles, i que d'altra banda la restauració de la basílica, després del paorós incendi provocat el 1936, ha col·locat dues grades en comptes d'un únic pedrís, com era el que hi havia.⁴⁴

2.2. Vida d'oració. Un dels aspectes fonamentals de què es fan ressò tots els testimonis en el procés de beatificació és el seu recolliment i esperit d'oració, sense oblidar algunes manifestacions externes de la sublimitat de la seva unió amb Déu. Anotarem també aquí només alguns testimonis particularment interessants de les persones més pròximes a Ignasi, perquè hauríem de reproduir els processos del tot.

I en primer lloc Joan Pascual qui el 1582 recorda el temps de la seva adolescència. *“Dormia cuasi cada nit en terra sense passar-se en lo llit, i*

passava la major part d'ella en oració agenollat als peus del propi llit, i prou nits lo aguaytava i veyia la cambra plena de resplandor i ell en lo aire agenollat, plorant i suspirant i dient: *Dios mío, y cuan infinitamente sois bueno, pues lo sois para sufrir a quien es tan malo y perverso como yo.*"⁴⁵ Frase aquesta reproduïda en castellà en el testimoni, com també les dels següents testimonis que es posen en boca d'Ignasi.

Particularment delicat és el testimoni d'Aurora recordant el que el seu pare li havia contat: *"quan algunes voltes se despertave, veie que lo Pare Ignasi, no ere en lo llit, sinò que agenollat per terra i amb les mans plegades i altres voltes en forma de creu i altres disciplinant-se sobre sa persona, així amb disciplines, com amb cadenes, estave fent oració devant d'un Cristo que tenia allí, i li oïe dir paraules i exclamacions grandíssimes de gran pietat i contrició amb moltes llàgrimes i gemecs que li eixien del interior de son cor, que movien a gran llàstima i devoció al pare de la testimoni; i recelant-se lo Pare Ignasi que lo dit son pare de ella... no ne hagués sentiment y no es despertàs per poc que es mogués, s'alsava de l'oració i li deie amb molta falagadura i amor: 'Hijo ¿no dormís? Dormid, dormid'. I també deie lo pare de la testimoni que quan ell era en lo llit i lo Pare Ignasi feie estos sants exercicis, feie algunes voltes lo adormit per a mirar-se'l".*⁴⁶

El testimoni de la germana Agnès és significatiu perquè es refereix a un altre moment de la vida quotidiana: *"quan en la casa de dit Pascual menjaven los sobredits en companyia del Pare Ignasi, s'elevava entre ells, llensant l'esperit a Déu, i sos ulls a la figura d'una Cena del Senyor que estava en la paret davant ont menjaven, i que per ells en la dita casa fou vist arrebatat en l'oració moltes voltes, respirant sens tenir ús de sos sentits, tenint la cara resplendent, dient sempre aquelles paraules: 'Oh Señor, si los hombres os conociesen, no os ofenderían, sino que os amarían'".*⁴⁷

2.3. Fama de santedat. El que llegeix els testimonis dels processos de canonització, i en concret els de Barcelona, no pot menys que sorprendre's davant la veneració i altíssim concepte de santedat que va deixar Ignasi a Barcelona. Cal admetre que els gairebé 80 anys transcorreguts entre l'estada i els processos, d'una banda, i el prestigi que la Companyia anava adquirint, per una altra, podien influir en el tenor dels testimonis, però la coincidència de molts dels fets relatats per persones diverses no s'inventa.

La vida externa de religiositat i vida cristiana d'aquell pobre, estrany en la societat barcelonina, ja cridava l'atenció. Aurora Pascual diu: *"era molt devot i feia gran oració i anave per les esglésies, i en particular en la capella de Sta. Eulàlia de la Seu oïa missa, vespres i completes, a on tenia molt gran i particular devoció i feia de continuo oració i també en altres esglésies de la*

present ciutat".⁴⁸ I la seva germana Àngela completa la descripció: "*tenia en devoció de confessar i combregar quan estava aquí en Barcelona i en casa de dit son pare de vuit en vuit dies, i se recorde que freqüentave lo dit sagrament, segons deien dits Pascual i Canyelles en l'església de Santa Maria de la Mar, de la qual era parroquià, a on tenia gran devoció en lo altar de Sta. Maria*".⁴⁹

Però tot el captiveniment, amabilitat i humilitat en el tracte produïen un efecte d'atracció espiritual cap a la seva persona que tots els testimonis no cessen de posar en relleu. Agnès diu que ha sentit dir al seu pare i a Miquel Canyelles i Joan Torres, els fillols d'Agnès Pascual, que "*li donaven matracca dient-li paraules descomedides, representant-li que, si era cavaller i home noble, com anava d'aquella manera, i altres coses com a gent jove, que l'àvia de la testimoni los reprenie molt, i dit Pare Ignasi deia que els deixés dir, que deien molt bé, que mes mereixien ses culpes; y quan mes li deien, mes pacient i humil se mostrava*".⁵⁰

Per sortir-nos de l'ambient de la família Pascual i com a expressió de l'efecte públic que produïa la figura d'Ignasi bastarà el testimoni de Sor Estefania de la Concepció, la qual addueix aquestes paraules de la seva mare Ana de Rocabertí: "*Mira, ma filla, que et faig saber que, si haguessis vist anar, com jo, lo Pare Ignasi per Barcelona, te fores també feta devota d'ell, com jo ho soc estada, i soc, perquè anave i tractave amb una santedat i humilitat tan gran, que m'admirave de veure-li en sa persona una penitència tan gran i lo rostre que li pareixia que resplendia; i quan responia a les paraules que li deien, eran tan eficaces, que es ficaven en lo cor de les persones com lo oïen*".⁵¹

2.4. Fets espectaculars. Abans de passar a la narració de les activitats apostòliques, és necessari consignar algunes de les manifestacions més notables que relaten els testimonis en el procés de canonització, com mostra de la santedat d'Ignasi.

Mort d'Agnès Pascual. Ignasi va saber a Roma la mort a Barcelona el 09.04.1548 de la seva gran valedora Agnès abans que li fóra comunicada. Tota la família Pascual en el procés de canonització de 1595 així ho va testificar⁵² gairebé amb les mateixes paraules.

El mateix Joan Pascual va contar el 1578 al P. Pere Gil, postulant de la causa de canonització, que "*el P. Araoz escribió al P. Ignacio de la muerte de la Pascuala y que el P. Ignacio le respondió que antes que tomase la pluma lo sabía, y que rogase por ella y tuviese encomendado a su hijo*".⁵³ Així és com es fa constar en el procés de canonització⁵⁴, encara que ni la carta

d'Araoz, que va assistir a la moribunda, ni la resposta d'Ignasi s'han conservat.

Futur de Joan Pascual En el mateix relat diu el P. Gil: “*Al dicho Juan Pascual, cuando se despidió de él la postrera vez, le dijo que sería casado y tendría grandes trabajos. Y así fue, que poco después, siendo menestral harto rico, perdió en un año pasados de novecientos ducados y otros trabajos innumerables*”.

Joan va tenir tres fills i quatre filles. Segons es descriu en el Procés, el primer, de nom també Joan, va néixer sordmut. El segon, Andreu, va perdre la raó de jove i va viure boig i inútil uns vint anys o, com afirma la mare, “*a causa dels molts estudis i la vida difícil que portava, segons sembla, va perdre l'ús de la raó i es va tornar boig; i així va viure quinze o setze anys*”. El tercer, Pere, amb la seva vida mundana i desordenada va causar gran dolor i pesar els seus pares, encara que a la fi es va convertir. I a tot això el marit li deia: “*Àngela, aquests treballs ens passen perquè es compleixi la profecia del P. Ignasi que això és el que el dit P. Ignasi havia profetitzat o predit*”.⁵⁵

De les quatre filles, Magdalena, que va haver de morir jove perquè no apareix com a testimoni en el Procés com les seves tres germanes, Àngela, Aurora i Agnès, només va poder casar a Aurora. Les altres tres van viure amb els seus pares.

Els negocis no li van anar bé al cotoner i es va arruïnar. Diversos testimonis narren amb detall la fallida que patí en el seu negoci del cotó. Miquel Canyelles, cotoner, explica que un cert Seguer, comerciant i veí de Cadis, es va quedar amb una gran quantitat de mercaderia sense abonar-li l'import⁵⁶. I Joan Castellet, també cotoner, atribueix la causa de la ruïna a l'enfonsament d'una nau que transportava gran quantitat de mercaderia;⁵⁷ potser fóra aquesta la falsedat que va difondre el mercader gadità. La religiosa Estefania de la Concepció, Carmelita Descalça, addueix també el fet, d'altra banda conegut, encara que com els anteriors testimonis sense relacionar-ho amb la predicció ignasiana.⁵⁸ Però tots posen en relleu l'acceptació dels designis de Déu i la resignació amb què Joan Pascual va suportar la ruïna i la pobresa, fins al punt que va haver de ser ajudat econòmicament per la Companyia en memòria i agraïment a la seva mare. El P. Aquaviva va manar, a la mort de Joan, que el socors continués prestant-se a la seva viuda.

Lisani torna a la vida. Un fet de signe completament distint li va succeir a Ignasi tornant del monestir dels Àngels, al qual ens referirem més endavant, prop del portal de Sant Daniel però ja dins la ciutat. També en aquest cas el nombre de testimonis sobre el mateix és notable i coincident en les qüestions fonamentals. Així va transcriure el P. Gil el relat de boca de Joan

Pascual: “dos hermanos, llamados Lisanio riñeron de la hacienda; y tanto se enojó el uno que se ahorcó y desesperó. Estando alborotada la vecindad, pasó por allí el Padre, y oyendo los gritos subió a la casa y vio al hombre descolgado y muerto. Empezó, apartado un poco, de hacer oración, y a cabo de rato quiso el Señor que a deshora resucitó el ahorcado y pidió confesión. El Padre dijo que viniese el confesor: vino; confesó su pecado y confesado y absuelto, luego murió”.⁵⁹

Els diversos testimonis aporten particularitats interessants. Isabel Spidui: “se posà devant tots agenollat en terra en oració, suplicant a Déu fos servit donar espai de vida a dit penjat, perquè pogués rebre los sacraments de l'església, i volgué Déu, per la intercessió i oració del bon Pare Ignasi, donar-li vida i temps per a poder rebre los sacraments, i axí li digueren que hi fou a temps lo vicari de Sta. Maria del Mar per a confessarlo i en efecte lo confessà, i confessat, morí”.⁶⁰ Que va ser el mateix Ignasi qui va tallar la corda i un cop caigut el cos a terra li deia que invoqués el nom de Jesús.⁶¹ Onofre Coll, doctor en teologia i ardiaca de la catedral declara en el seu testimoni que: “imposant-li Ignasi el crucifix de fusta que ordinàriament portava sobre el pit, el qual crucifix aquest testimoni ha vist amb els seus propis ulls que està en poder d'un dels fills del dit Pascual”.⁶² I en el procés es diu que “havent donat senyals de contrició i mort poc després, va ser sepultat en lloc sagrat, amb permís del bisbe, informat de la dita contrició”.⁶³

Lloc de la mort del penjat. El P. Pere Gil, el 1596, desitjós de saber exactament el lloc del succés, va ser informat per certa vella Catalina Bledana, viuda, “que va succeir al carrer dit Benlloc que és el que va del Pla de Llull al mar, i la casa és la 5^a a mà esquerra venint del mar al dit Pla, i és una casa senzilla”.⁶⁴ Transportant aquestes indicacions al temps present, després de l'estrall causat al barri de Ribera, podem calcular que la casa no estaria lluny del que fins fa pocs anys ha estat mercat del Born, avui dia objecte d'excavacions arqueològiques.⁶⁵

3. Apostolat a la ciutat.

Però els afanys apostòlics d'Ignasi comencen a manifestar-se a Barcelona no sols en la conversa i tracte particular amb les persones que se li acosten i en els consells i converses espirituals aprofitant les obres de misericòrdia que realitza, sinó que aconsegueixen una notorietat especial en els seus intents de reforma dels monestirs de monges.

3.1. Reformador de monestirs. Els Ordes monàstics deixaven molt

que desitjar abans del Concili de Trento. Bastant s'havia aconseguit des dels Reis Catòlics en la reforma dels monestirs masculins, però no tant en els femenins. A aquests va dedicar Ignasi molts dels seus esforços. Dels vuit monestirs amb què en aquell temps comptava Barcelona, les actes dels processos parlen especialment de tres.

Jerònimes de Sant Maties. Aquest monestir es trobava situat a la plaça Pedró, on conflueixen els carrers Hospital i del Carme, al costat de la capella de Sant Llàtzer. Va patir greus danys a la Setmana tràgica de 1909 i va aconseguir una nova ubicació, després de la contesa de 1939, a les vessants del Tibidabo, en una finca denominada Bellesguard. La Capella de Sant Llàtzer és en l'actualitat seu de la Comunitat de Sant Egidí.

En aquest monestir de Sant Maties, la clausura no era coneguda ni practicada i encara el 1559 el P. Laínez, interessat per la seva situació, rebia l'informe que les Jerònimes “*saben más a damas que a monjas, salen y pasean por la ciudad, y entran hombres a su monasterio y celdas, y es su trato perniciosísimo. Y el señor Obispo ni la Priora no pueden efectuar la reformatión*”.⁶⁶

Ja en la primera estada d'Ignasi a Barcelona sembla que va entrar en aquest monestir, com hem vist. A més d'allò que s'ha narrat a propòsit del cofret de relíquies regalat pel pelegrí a la tornera, el testimoni de Sor Mariana Edo, de 72 anys, afegeix el següent: “*Una religiosa d'aquest monestir, religiosa de vida perfecta, que es deia sor Antònia Estrada, la qual va conèixer i va tractar molt familiarment amb el dit Pare Ignasi, quan en vida va estar en aquesta ciutat, assegurava que venia molts cops i gairebé cada dia en aquest monestir a consolar amb converses espirituals a les monges i que, d'ordinari, es retirava a l'església del dit monestir i amb molta devoció, agenollat en terra davant la capella de l'apòstol Sant Maties i de cara al Santíssim Sagrament, en la qual romania per espai de moltes hores*”.⁶⁷

Benedictines de Santa Clara. En els principis del segle XIII aquestes monges eren clarisses i cap esforç per reformar-les va tenir èxit fins que, ja entrat el segle XV, van optar per abandonar l'austera regla de Santa Clara i adoptar la més benigna de Sant Benet. Quan Ignasi les va conèixer ja eren benedictines. El monestir es trobava prop de la porta de Sant Daniel, dins les muralles, més o menys davant l'actual monument al General Prim del parc de la ciutadella i va ser destruït cap el 1716 quan va començar a construir-se la ciutadella. Després de diverses vicissituds, en l'actualitat està ubicat a la muntanya de Montserrat no lluny de l'Abadia.

La comunitat, visitada per Ignasi, estava dividida en dos bàndols oposats: les fervoroses que promovien la reforma i les que preferien portar al claustre una vida més folgada. Entre les primeres estaven la priora Jerònima Oluja i Sor Teresa Rejadell. A aquesta va dirigir Ignasi, ja des de Venècia i Roma, unes cartes que són considerades el millor que ha escrit sobre la discreció d'esperits i sobre les vertaderes i falses virtuts amb una agudesia psicològica i mestria inigualables.

Més endavant, aquestes dues religioses van pretendre posar-se sota l'obediència de la Companyia de Jesús, cosa que Ignasi, ja escarmentat pel cas d'Isabel Roser, va evitar aferrissadament.⁶⁸

Dominiques de Ntra. Sra. dels Sants Àngels. Aquest monestir, denominat en els processos com dels Àngels Vells, per distingir-lo del dels Àngels Nous, acabat llavors de construir al final del carrer Bonsuccés, enfront de l'actual Macba, estava situat als afores de la ciutat, prop del portal de Sant Daniel. En la seva nova ubicació, va patir el 1640 el “Corpus de Sang” i va ser traslladat fa alguns anys a Sant Cugat del Vallès, després d'una breu estada a Pedralbes.

La situació d'aquestes monges no cal descriure-la. Era semblant a la dels altres monestirs. El P. Dudon, en la vida de Sant Ignasi, la resumeix amb un cert eufemisme dient que “en els Àngels tots els visitants no eren certament àngels”. Joan Pascual en la seva relació diu que: “*se sacrificà a anar cada dia al dit monestir a predicar-las i fer-los algunes plàtiques espirituals, com ho feia sense deixar aquest exercici per pluja ni sol ni altre treball.*”

Les converses d'Ignasi van produir efecte i les portes del monestir es van tancar. Però uns cavallers, si així se'ls pot dir, “*se determinaren de matarlo o maltractar-lo molt; i així lo feren esperar per un esclau una tarda entre lo dit monestir, a on estava i lo portal de Sant Daniel, i venint-se'n així ell per a ma casa resant, li ixqué devant lo esclau, i tractant-lo mal de paraules, passà a les mans i obres; que foren tals que dels cops, bofetades i bastonades que li pegà, fins a no poder més, amb una gran berga de bou, lo deixà en terra com a mort, sense queixar-se mai, sinó alabant a nostre Senyor i demanant-li fos en remissió de ses culpes, i deixà'l tal que ja ni podia dir paraula ni manejar-se, i estant llensat així sobre terra com a mort sospirant, acudiren als sospirs uns moliners, que fou nostre Senyor servit passeessin per lo camí; que veient-lo tal, lo portaren al portal de San Daniel a cavall, i d'allí molt poc a poc de la mateixa manera fins a ma casa, que ell pogué, per ser tornat ja algun poc en si, dir a on era. Vingué tal que ja el plorava ma mare com a mort, i estigué en un llit cinquanta i tres dies sense poder-se manejar; i*

*amb unes tovalloles lo alsaven i giraven per a fer-li lo llit. Posaren-lo per a que tornés en si, en uns llençols tots ruixats amb vi dos o tres voltes”.*⁶⁹

La filla Agnès afegeix a la narració del seu pare: “*que estave tot morat de cap a peus, que era impossible que amb remeis humans se pogués curar, i dient-li dita Agnès Pasquala, àvia de la testimoni, que no hi tornés a dit monestir, li respongué dit Pare Ignasi: ¿Que cosa mes dolsa per ell que morir per amor i honra de Xpo. son Déu i per son pròxim? Que això era lo que mes desitjave. I curat que fou, tornà en dit monestir, i la persona que l’havie així fet maltractar li anà a demanar perdó amb molta humilitat. I s’abstingué de ses torpes visites al dit monestir”.*⁷⁰

Segons el testimoni del P. Gil, Agnès Pascual li deia a Ignasi: “*Fill meu, no tornis més enllà. A la qual responia Ignasi: Oh mare meva, més desitjo patir per Crist i aquelles ànimes”.*⁷¹

Aquest fet va haver de ser tan notori que per la petita habitació de la casa d’Agnès Pascual van passar moltes persones devotes d’Ignasi. Molts dels testimonis que ho confirmen afegeixen alguns detalls com que el principal responsable de l’atropellament va ser un mercader anomenat Ribera i que només pretenia espantar; que l’esclau autor de la pallissa era un negre; i que acompanyava Ignasi el sacerdot Pujalt, el qual també va rebre la seva part de cops, tant que alguns arriben a afirmar que va morir, cosa que no sembla certa. El canonge Celler diu que en aquesta ocasió Ignasi va rebre els sants sagraments, la qual cosa és perfectament versemblant.⁷²

Lloc de la pallissa. El P. Creixell calcula que el monestir de Ntra. Sra. dels Àngels es trobava en el punt de la carretera de Mataró en la que abans, d’arribar a Barcelona, es bifurcava cap als dos portals, el Nou i el de Sant Daniel. Avui dia correspon al punt de trobada de l’avinguda del Bogatell amb el carrer Pere IV en confluïr amb el carrer Marina.

Ja que el portal de Sant Daniel queia a l’oest del llac actual del parc de la ciutadella cap a on avui està el museu de geologia, i els testimonis diuen que la pallissa li va ser propinada entre el monestir i el portal de Sant Daniel i més prop d’aquest que d’aquell, es conclou que va haver d’ocórrer aproximadament enfront de la cascada del parc.⁷³

3.2. Les senyores devotes i benefactors. Ja hem vist que amb ocasió de la seva primera estada a Barcelona, Ignasi va entrar en providencial contacte amb Isabel Rosés i Leonor Zapila. Ambdues, cadascuna per la seva banda, van jugar un bon paper a facilitar-li l’embarcament cap a Jerusalem. Aquella estada va durar 20 dies i no va poder donar lloc a gaires més relacions.

No sabem les dates en què va tenir lloc la pallissa fora de les muralles de Barcelona. Sens dubte hauria transcorregut ja algun temps des de la tornada del pelegrí. El que sí que sabem és que en aquest moment Ignasi ja s'havia guanyat la devoció i l'afecte de diverses senyores principals de la ciutat.

Ens hauria agradat saber com va entrar Ignasi en contacte amb elles perquè l'afecció del pelegrí eren els pobres i evitava donar mostres del seu noble llinatge.

Agnès Pascual, per molt ben situada que pogués estar gràcies al seu negoci del cotó, no deixava de pertànyer al gremi dels menestrals o comerciants. Però en ocasió del mes llarg que va tenir Ignasi que guardar llit a causa de les ferides rebudes per la pallissa, van passar per les petites golfes de la casa d'Agnès una sèrie de senyores, avui diríem de l'alta burgesia i fins i tot de la noblesa de Barcelona.

Joan Pascual conta que en aquesta ocasió: *“Visità'l en casa lo millor de Barcelona, així de damas com de cavallers, i regalaren-lo infinit tots, en especial les senyores amunt anomenades, i més que totes dona Isabel de Jossa. Sabé's lo cas en tota la ciutat, per ser ja ell en ella conegut i estimat com un apòstol; i los pobres lo trobaren manco tot lo temps que ell estigué en lo llit, i el visitaven també, i venien a saber per moments com estave”*.⁷⁴

Joan Pascual fa referència a la llista de senyores que, segons ens ha dit la seva filla Agnès, ajudaven Ignasi amb les seves almoines.⁷⁵ Totes elles quedaran vinculades a Ignasi i seguiran ajudant-lo econòmicament en els seus estudis, com veurem, i durant molts anys Ignasi les recordarà en les seves cartes. En una carta d'Ignasi que reproduïrem més endavant apareix el nom d'Aldonza de Cardona. I no podem oblidar l'Ardiaca, després Bisbe de Barcelona, Jaume Cassador que també el va ajudar econòmicament.

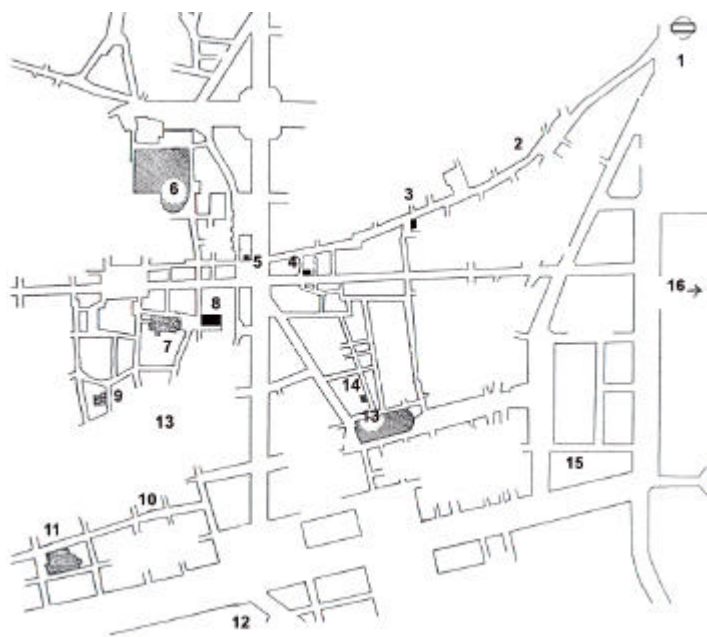
3.3. Primers companys. Acabats els seus estudis de gramàtica, i considerant-lo ja preparat per emprendre els d'Arts, el van aconsellar anar a Alcalà, universitat millor dotada que la incipient de Barcelona. En l'Autobiografia, el P. Cámara diu que *“se partió solo para Alcalá, aunque ya tenía algunos compañeros según creo”*.⁷⁶ Aquests eren: Calixt de Sa, Juan d'Arteaga i Lope de Càceres.

No tots els historiadors confirmen el dubte del P. Cámara, moguts sobretot per l'absolut silenci respecte d'això dels testimonis del procés a Barcelona, i posen l'inici d'aquesta petita companyia a Alcalà, com ho fa Ribadeneira,⁷⁷ però Dalmases, entre altres, seguint al P. Polanco els posa ja a Barcelona. Diu Polanco: *“Pero, tornando a Barcelona, en el tiempo de su estudio no dejaba de dar de sí buen odor y ayudar con el ejemplo y*

conversaciones y ejercicios espirituales a muchas personas. Comenzó desde allí a tener deseos de juntar algunas personas a su compañía para seguir el diseño que él desde entonces tenía de ayudar a reformar las faltas que en el divino servicio veía, y que fuesen como unas trompetas de Jesucristo; y hubo cuatro compañeros: un Arteaga que después murió Obispo en las Indias; y otro Cáceres, que servía al visorey, y otro que se decía Calixto, el cual él había ayudado para ir a Jerusalén, y a la vuelta se juntó con él para seguir el mismo modo de vida. Sin estos tres, se les juntó otro mancebo. Pero esta su compañía, como parto primerizo, no se prosperó ni conservó mucho”.⁷⁸ El quart jove al·ludit és Juan de Recalde, anomenat Juanico, el qual se'ls va ajuntar certament a Alcalà.

La carta d'Ignasi més antiga que es conserva, dirigida a “*En Cto. Nuestro Señor mi hermana Pascoala*” datada el 6 de desembre de 1524 a Barcelona i dirigida a Manresa, on havia de trobar-se llavors Agnès, li diu: “*Un peregrino que se llama Calixto, está en ese lugar, con quien yo mucho querría comunicádes vuestras cosas; que, en verdad, puede ser que en él halléis más de lo que en él se parece*”. L'any podria ser el 1525, però per al cas present tant s'hi val.⁷⁹

Dissolució del grup de companys. Polanco ens ha dit que aquest primer grup no va prosperar. En efecte, arribat Ignasi a París com avançat, els va desaconsellar el viatge a ells perquè no trobarien comoditat per a l'estudi. Calixt va canviar de vida, va viatjar dos cops a Amèrica i per fi es va establir a Salamanca per gaudir de les riqueses obtingudes a les Índies. El sevillà Juan d'Arteaga i Avendaño va arribar a ser Comanador; després li van donar el bisbat de Chiapas a Mèxic, però va morir abans d'arribar, el 1541. Lope de Càceres es va retirar a Segòvia, la seva terra, oblidant el seu antic gènere de vida. I Juanico Recalde, el que se'ls va ajuntar a Alcalà, va prendre molt aviat l'hàbit de franciscà.⁸⁰

1	ARC DE TRIOMF Construït sobre el Portal de la ciutat per on entrà Sant Ignasi.	9	ESGLÉSIA DEL PALAU Conserva el matalàs i la banquetta en la qual s'asseia Ignasi a casa d'Agnès Pascual.
2	C. PORTAL NOU, PL. SAN AGUSTÍ VELL, C. CARDERS, C. CORDERS. Itinerari d'entrada a la ciutat.	10	CARRER AMPLE Per aquest carrer demanava almoïna per a poder embarcar cap a Jerusalem.
3	CAPELLA MARCÚS Donà gràcies a la Verge de la Guia.	11	NOSTRA SENYORA DE LA MERCÈ Demanà la benedicció de la Verge.
4	CASA D'AGNÈS PASCUAL Aquí visqué més de dos anys.	12	PORT Aquí embarcà cap a la Terra Santa.
5	ESTUDI GENERAL Lloc on estudià llatí.	13	SANTA MARIA DEL MAR A la porta lateral demanava almoïna.
6	CATEDRAL. CRIPTA SANTA EULALIA On venia a pregar al Santíssim.	14	CASA DEL MESTRE ARDEVOL Es desconeix el número de la casa.
7	BASÍLICA SANTS JUST I PASTOR Isabel Roser el veié aureolat de santedat.	15	CASA DE LISANI Al qual Ignasi tornà a la vida quan es penjà.
8	CASA D'ISABEL ROSER L'invità a dinar i a parlar de Déu.	16	LLOC DE LA PALLISSA Prop de la cascada del parc

TERCERA ESTADA A BARCELONA

Ignasi, amb el suficient bagatge de llatí après en l'Estudi General, havia deixat Barcelona a mitjan juliol de 1526 per iniciar l'aventura dels estudis a Alcalà, com li havien recomanat.

La trista experiència d'Alcalà i després a Salamanca va durar poc més d'un any. El seu afany per ajuntar l'apostolat amb els estudis, l'interès per comunicar les seves experiències amb els Exercicis espirituals sense ser encara mestre en teologia, el seu mode de vestir fora del corrent, li van proporcionar tantes persecucions i presons que a mitjan setembre de 1527 “*se determinó de ir a París a estudiar.*” Els pocs companys que ja se li havien ajuntat van quedar encara a Salamanca, i: “*concertóse con ellos que ellos esperasen por allí, y que él iría para poder ver si podría hallar modo para que ellos pudiesen estudiar.*” Així doncs, “*se partió solo, llevando algunos libros en un asnillo.*”¹

L'estada a Barcelona va haver de durar uns tres mesos, perquè consta que va arribar a París el 2 de febrer de 1528, com li comunicava a Agnès Pascual,² havent abandonat Salamanca a mitjan setembre i pel viatge de Barcelona a París podem posar-hi un mes.

Agnès Pascual el va rebre a casa seva com si fos el seu vertader fill. Ignasi la tractarà sempre com si fos la mare que li va mancar en la seva infantesa. Però “*llegado a Barcelona, todos los que le conocían le disuadieron la pasada a Francia por las grandes guerras que había, contándole ejemplos muy particulares, hasta decirle que en asadores metían los españoles; mas nunca tuvo ningún modo de temor.*”³ Els perills del viatge no l'espantaven “*y así se partió para París solo y a pie.*” Ens agradaria saber què hi ha darrere aquesta expressió, tan repetida després pels historiadors. Què se'n va fer del ruc carregat de llibres amb què va sortir de Salamanca?

3.1. Ajuda econòmica per als estudis de París. Però sens dubte ja havia après que no es pot temptar a la Providència i, en conseqüència, va acceptar els diners que generosament li van oferir les seves amistats

barcelonines. Nadal afirma en una de les seves “pláticas de Coïmbra” que Ignasi rebia a París ajudes econòmiques des de Barcelona,⁴ i en un dels textos de la plàtica 2ª d'Alcalà afegeix: “*Creo que alguna vez le enviaron alguna cédula de cambio de Barcelona*”.⁵ I el P. Polanco concreta: “*Así se fue a pie a París, haciendo que cierta provisión de dineros que algunas devotas personas de Barcelona le querían hacer, se la pusiesen en París*”.⁶ Trist fi va tenir el petit capital segons conta el mateix Ignasi: “*Por una cédula de Barcelona le dio un mercader, luego que llegó a París, veinticinco escudos, y éstos dio a guardar a uno de los españoles de aquella posada, el cual en poco tiempo lo gastó y no tenía con qué pagarle*”.⁷

No és Polanco l'únic que ens revela el sistema de fer-li arribar els diners a París mitjançant canvistes o banquers. Joan Pascual quan narra el comiat d'Ignasi a Barcelona explica: “*El proveí ma mare lo millor que pugué per lo camí, i lo mateix feren les senyores amunt anomenadas. Estigué estudiant a París amb companyia del Pare mestre Ramón Pascual Català de l'orde de Predicadors que avui viu en lo monestir de Santa Caterina de aquí de Barcelona, i a ell poso per testimoni com en quatre anys i prop de cinc que estigué a París lo proveia amb canvis ma mare de cent ducats cada any per a llibres per a son gasto i per a son gust*”.⁸

Però és el mateix Ignasi, a més del que ens ha dit en l'autobiografia, qui amb major èmfasi ens descobreix les fonts que el proveïen. Les primeres cartes que es conserven de la seva estada a París són un continu agraïment per les ajudes rebudes des de Barcelona al llarg dels seus estudis. A Isabel Roser el 10 de novembre de 1532 li escriu: “*Con el doctor Benet recibí tres cartas de vuestra mano y veinte ducados con ellas. Dios nuestro Señor os lo quiera contar el día del juicio, y os lo quiera pagar por mí como yo espero en la su divina bondad*”.⁹

Agnès Pascual era l'encarregada de recollir els donatius periòdics que li donaven per a aquest fi i gràcies als seus contactes comercials com a tractant en cotó, podia fer-los arribar a París. És interessant la carta del 13 de juny de 1533 en la que Ignasi revela diversos noms d'aquestes benefactors i al mateix temps demana la seva col·laboració: “*Aunque otra os he escrito en respuesta a la que me enviasteis, he pensado de escribir ésta así por vuestra voluntad tanta, como por subir mi estudio más de lo que hasta ahora ha sido: porque esta cuaresma me hice maestro, donde en cosas inexcusables gasté más de lo que pedía mi autoridad, y podía; así he quedado muy alcanzado. Será mucho menester que Dios nuestro Señor nos ayude. Por tanto, yo escribo a la Sepilla (=Zapila), la cual en gran manera se me ofreció por una carta que me escribió, para favorecerme intensamente, y que la escribiese de lo que tuviese menester. A Isabel Roser escribo, mas no sobre esta demanda, porque ella me*

*escribió una carta en que se declaraba no me maravillase yo, porque más no me proveyese como ella quisiera, por las muchas necesidades en que se veía; y cierto creo y si se puede decir justamente, digo, que más ha hecho por mí de lo que ha podido, y así le debo más de lo que podré pagar. Paréceme que no le debéis hablar, para darla a sentir ninguna necesidad mía, porque no se entristase por no poderme proveer. Cuando de allá partí, la de mosén Gralla se me ofreció mucho para favorecerme mucho en el estudio y así lo ha hecho siempre. Así mismo se ofreció doña Isabel de Josa y doña Aldonza de Cardona, y ésta así me ha favorecido. A estas tres no las escribo por no me mostrar importuno; mandármelas heis mucho encomendar; que de la Gralla siempre pienso que, informándola, querrá comunicar en la limosna que en mí se hiciere”.*¹⁰

Un cop acabats els estudis a París, encara ens arriba el testimoni d'agraïment d'Ignasi per les ajudes econòmiques rebudes. Aquesta vegada és la carta del 12 de febrer de 1536 des de Venècia a Jaume Cassador, Ardiaca llavors de la Catedral de Barcelona: *“Decís que con la acostumbrada porción no faltaréis; sólo os avise cuándo. Isabel Roser me ha escrito que para el abril que viene me hará la provisión para acabar mis estudios. Paréceme que así será mejor, porque para todo el año me pueda proveer así de algunos libros como de otras cosas necesarias. Entre tanto aunque la tierra sea cara y la disposición por ahora no me ayuda a pasar indigencia, ni trabajos corporales, más de los que el estudio trae consigo, yo estoy asaz proveído: porque Isabel Roser me ha hecho dar aquí a su cargo doce escudos, demás de la otra gracia y limosna que de allá, por amor y servicio de Dios nuestro Señor me enviasteis”.*¹¹

Agraïment d'Ignasi. El cor agrait d'Ignasi es manifesta d'una manera esplendorosa en les seves cartes, com hem vist. A Isabel Rosés li escrivia, el 19 de desembre de 1538, una llarga carta des de Roma. En ella li deia: *“Sin dubitar os digo, si os olvido, pienso de ser olvidado de mi Criador y Señor. Por tanto, no tengo tanto cuidado en cumplir o regraciar con palabras; mas que de esto seáis cierta que ultra que delante de Dios nuestro Señor vive todo lo que en mí habéis hecho por su amor y reverencia, que en todas cosas que su divina Majestad fuese servido hacer obrar por mí haciéndolas meritorias por su divina gracia, todos los días que viviere seréis enteramente participante, como en su divino servicio y alabanza me habéis siempre ayudado y tan especialmente favorecido”.*¹²

I a Jaume Cassador, en la carta citada, li prometia: *“El deseo que mostráis de verme allá y en predicación pública, cierto el mismo tengo y habita en mí... Por lo cual acabado mi estudio, que será de esta cuaresma presente en*

un año, espero de no me detener otro para hablar la su palabra en ningún lugar de toda España hasta tanto que allá nos veamos, según que por los dos se desea. Porque me parece, y no dudo, que más cargo y deuda tengo a esa población de Barcelona que a ningún otro pueblo de esta vida”.¹³

No va poder Ignasi realitzar aquests propòsits, però un testimoni com el d'aquestes últimes paraules no es troba en cap altra de les seves cartes o escrits.

No es limitava Ignasi a agrair les ajudes rebudes des de Barcelona. Gràcies a les cartes que va escriure als seus benefactors des de París i més tard des de Venècia i al començament de la seva definitiva estada a Roma sabem molts dels esdeveniments d'aquells anys.

3.2 Va parlar Ignasi el català? Quan Ignasi va arribar a Montserrat ja va donar a conèixer la seva condició de foraster per la seva parla. Joan Perpinyà que tenia 12 anys aleshores i era servent del sacerdot Joan Guiot, vicari de Prats del Rei, encarregat pels monjos de distribuir l'Eucaristia als pelegrins, quan en el procés de canonització descriu l'arribada d'Ignasi a Montserrat diu que: *“sentí a dir que era castellà, perquè parlava la llengua castellana”*.¹⁴

La llengua del poble i de la societat en general amb la que es va trobar Ignasi era el català. Només els eclesiàstics i algunes persones més conreades coneixien i parlaven el llatí. En els processos de canonització haguts el 1595 i 1603 tots els testimonis, fora dels eclesiàstics, es fan i reproduïen en català. Tota la documentació parroquial i social, corresponent a les estades d'Ignasi a Barcelona, estan en català. Fins el document pel qual el mestre Ardévol i els seus tres companys constitueixen el 1532 una societat per a l'ensenyament de la gramàtica llatina està redactat en català.¹⁵

La predicació al poble i per consegüent els sermons a què sens dubte Ignasi assistia, eren en català. Podem doncs, suposar que al cap de dos anys d'estada a Barcelona, Ignasi almenys entenia aquesta llengua.

Ara bé, en el procés de Manresa tots els testimonis afirmen que Ignasi es dedicava a ensenyar la doctrina cristiana i exhortava al poble a la confessió i comunió freqüent. És evident que havia de fer-ho en castellà. Cap testimoni en referir aquestes activitats fa cap al·lusió a la llengua usada per Ignasi. El mateix succeeix amb les posteriors activitats a Barcelona. No precisem recórrer al posterior testimoni d'Araoz en la seva censura a la vida escrita per Ribadeneira: *“Que hablando puro español, le entendían algunos extranjeros”*.¹⁶

A aquest respecte, és de notar que els testimonis del Procés de Barcelona, fins i tot exposant el seu testimoni en català, són pocs els que

tradueixen el nom per “Ignasi” i li diuen “Padre Ignacio”, i en recordar alguna frase d'Ignasi, com hem vist més amunt, la reproduïen en castellà, la qual cosa ens revela que aquesta era la llengua utilitzada pel sant. I no sols en el seu tracte amb Déu, sinó amb la gent. Les efusions de l'oració d'Ignasi que Joan Pascual, testimoni d'excepció, recorda i reproduïx estan en castellà. Hem, doncs, d'admetre que mai ningú va fer cap problema respecte d'això.

Però cal tenir en compte, a més a més, el següent. Isabel Roser no sabia llatí, com es dedueix de la carta d'Ignasi del 19 de desembre de 1538 quan li comunica: “*Al archidiácono Caçador envió (porque está en latín) la misma declaración que acá se dio de nosotros, el cual os la comunicará*”.¹⁷ Quan anys més tard fa els vots a Roma en mans d'Ignasi, la fórmula dels vots està redactada en català.¹⁸ Sens dubte Ignasi entenia el que Isabel prometia. El document d'aquesta senyora al Papa demanant-li ser admesa en la Companyia està escrit en un castellà horrible, infestat de catalanismes.¹⁹

Quan Ignasi promet a l'encara Ardiaca, després Bisbe de Barcelona, Jaume Cassador, des de Venècia, predicar a Barcelona abans que en qualsevol lloc d'Espanya,²⁰ no fa cap al·lusió al problema de la llengua, senyal que aquest problema no existia. Aquesta carta d'Ignasi del 12 de febrer de 1536 és contestació a la que li havia escrit l'Ardiaca un mes abans, que no ens ha arribat. Però deu anys més tard, el mateix Cassador, acabat de ser consagrat Bisbe de Barcelona, li escriu a Ignasi, el 9 de novembre de 1546, una carta tota ella en català, com la cosa més natural, donant per fet que l'entendria.²¹

Entre les cartes que Ignasi va demanar de diversos bisbes i personalitats, per contrarestar el decret de la Universitat de París de l'1 de desembre de 1544 contra la Companyia, se'n troben dues, datades ambdues el 10 de maig de 1555, una del Bisbe Cassador i una altra del seu auxiliar, Bisbe de Constantina, Fr. Joan Jubí, les dues en català i dirigides a Ignasi.²² També Cassador li escriu en català el 4 de maig de 1556 demanant-li una recomanació davant les autoritats Vaticanes.²³

La carta més curiosa és la d'Isabel Roser, ja deslligada de la Companyia, en la que amb tota humilitat i afecte li conta a Ignasi la seva admissió al monestir de N^a. Srª de Jerusalem, la qual està redactada en català sent així que totes les anteriors estan en castellà.²⁴

D'altra banda, consta que les seves primeres predicacions a Roma, quan ja portava cert temps a Itàlia, eren en un italià bastant deficient. El 1541, quan ensenyava la doctrina cristiana als nens de Roma, el va advertir el P. Rivadeneira no sols que se li notava la pronunciació espanyola, sinó que havia de corregir tot el llenguatge. Ignasi li va respondre amb tota senzillesa: “*Pues, Pedro ¿qué le haremos a Dios? Queriendo decir, afegeix Rivadeneira, que nuestro Señor no le había dado más y que le quería servir con lo que le había*

dado".²⁵

A més a més es nota en els seus escrits la dificultat a retenir els cognoms catalans, com ho demostren les variants que apareixen en alguns d'ells: Roser, Roses, Rossell, i també Sapilla, Cepilla, Çapila; a la religiosa Teresa Rejadella l'anomena: sor Retedella Regedella.²⁶ Tot ens indica que Ignasi no devia de ser gaire dotat per a les llengües.

Molt poc és el que podem deduir dels escrits d'Ignasi fora de la correcta conservació d'algunes paraules en català, com per exemple: al fill d'Agnès el diu Joan i no Juan;²⁷ als marits d'Isabel Roser o de la Gralla es refereix com "mossèn" segons l'ús català.²⁸ La carta que escriu a la mateixa Isabel Roser des de Roma, l'1 de febrer de 1542, porta la direcció en castellà, com el text, però indica que la casa està enfront de "S. Just", en català.²⁹

A aquest respecte, val la pena notar que encara que és probable que Ignasi adult recordés el basc que va aprendre de la seva dida María de Marín en el caserío d'Eguibar, va parlar sempre des de nen el castellà com tots els membres de la seva família. En cap dels seus escrits, ni tan sols els dirigits als seus familiars, no s'hi troba cap paraula basca.

Sí en canvi, el seu parent Araoz en les nombroses cartes que va escriure a Ignasi li deixa caure un parell de paraules en basc. En carta del 9 de febrer de 1541, diu: "*Las causas principales eztitut scrivicen por buenos respetos*" (=no pueden escribirse). I en altres dues cartes, una de l'11 de desembre de 1541 i una altra de l'any 1546, li parla d'admetre "*gente verriac*" o "*gente berria*", és a dir cristians nous.³⁰

3.3. Última visita a Barcelona. La salut d'Ignasi es va ressentir a París i els metges li van recomanar una medicina llavors habitual, els aires de la seva terra. El remei semblava oportú, a més a més, per solucionar a Espanya alguns afers dels seus primers companys, que havien de dirigir-se a Venècia, segons el seu projectat pelegrinatge a Jerusalem i que després va fracassar.

Ignasi va abandonar París a principis d'abril de 1535 i després d'una estada d'uns tres mesos a Azpeitia, va passar per Óbanos (Navarra) on es va entrevistar amb un germà de Xavier, per Almazán (Sòria), on va visitar els pares de Laínez, i va seguir per Sigüenza, Madrid, on va veure Felip II, nen llavors de vuit anys, Toledo, pàtria de Salmerón, fins a Sogorb. Aquí a la cartoixa de Vall de Cristo, havia entrat Juan de Castro, professor i amic a París. Va prosseguir després fins a València, on es va embarcar cap a Itàlia a l'octubre o novembre de 1535, no fent cas dels perills que suposava la presència del pirata Barba-rossa per les aigües del Mediterrani. No va caure en poder de Barba-rossa, però sí que va estar a punt de naufragar en una

terrible tempestat.

L'exposició que fa el P. Polanco d'aquest viatge ofereix alguna ambigüitat en aquest punt, perquè presenta dues versions diferents, una de les quals donaria a entendre que Ignasi va embarcar a Barcelona. El P. Dalmases, a Monumenta, interpreta que el més probable és que Ignasi va emprendre el viatge marítim des de València, però la nau va fer escala a Barcelona;³¹ així s'entendrien millor també algunes observacions d'Ignasi en les seves cartes més amunt esmentades. “*Allí concertaría con sus amigos y bienchores el envío de recursos para completar sus estudios en Italia, recursos que ciertamente le llegaron*”³², segons hem vist.

Tant en una com en altra suposició tindríem una última visita a Barcelona, que vindria a ser la cinquena, si comptem l'anterior a la conversió.

3.4. Ulteriors actuacions. És precís completar allò que s'ha narrat de la vida d'Ignasi a Barcelona amb alguns fets que, encara que succeïts més endavant en el temps de les seves estades barcelonines, guarden íntima relació o són conseqüència de les mateixes.

El sacerdot Joan Pujalt, probablement el mateix que acompanyava Ignasi en la pallissa rebuda a la tornada del monestir dels Àngels el 1524, si no es tracta d'un altre sacerdot amb el mateix nom, escrivia a Ignasi el 13 d'agost de 1543: “*Lo que al presente ocurre es rogar mucho y suplicarle se quiera acordar de Barcelona, por su mucha caridad, por la grande necesidad que sin duda hay en ella, y digo no sólo en ella, mas en toda Cataluña, que la mayor parte de ellos no son cristianos, o a lo menos no viven como cristianos*”.³³

Ignasi no va oblidar mai Barcelona, com ho demostra el seu copiós epistolari. Assenyalarem només uns pocs fets, sense entrar en detalls que són objecte d'altres estudis.

La branca femenina de la Companyia de Jesús. Isabel Rosés, ja viuda des de 1541 i sense fills, va pensar fer-se monja, i portada de la seva devoció al P. Ignasi va determinar dirigir-se a Roma per posar-se sota la seva obediència. No pensava anar sola, però només va aconseguir que l'acompanyessin, amb el mateix propòsit, la seva donzella Francisca Cruylles i la senyora Isabel de Josa, dona de grans qualitats que parlava llatí amb elegància i tenia profunds coneixements filosòfics “escotistes”. Va intentar convèncer també a Agnès Pascual, com ens conta el seu fill Joan, però no ho va aconseguir.³⁴

Sabedor Ignasi de les intencions d'Isabel, si bé no va tallar d'entrada els seus propòsits, va aconsellar al P. Araoz en carta del 12 de juny de 1542:

“si la Rosés ha de venir acá, no sé si sería conveniente que vos y D. Diego viniédeses antes del invierno, como está dicho, y ella después del invierno, que no parezca que vosotros la traéis, y con verdad”.³⁵

Efectivament, Araoz i Eguía van partir de Barcelona a finals d'octubre de 1542 i les senyores el mes d'abril de 1543.

Arribades a Roma, Ignasi les va instal·lar a la Casa de Santa Marta, per ell fundada, per recollir prostitutes penedides.

En aquest punt Isabel de Josa desapareix de la història. Hugo Rahner assegura que va romandre a Roma uns sis mesos i que va participar en una trobada filosòfica amb alguns Cardenals.³⁶ El ben cert és que no va portar endavant la vocació religiosa i va tornar a Barcelona.

Isabel va demanar a Pau III ser admesa en la Companyia de Jesús³⁷, cosa que va obtenir sense dificultat, i el dia de Nadal de 1545, junt amb altres dues dames va fer la professió en mans del P. Ignasi.³⁸ Les altres dues eren Francisca Cruylles, la seva donzella, i una tal Lucrecia de Bradine, que segons sembla era l'encarregada o responsable de la Casa de Santa Marta.

El P. Araoz, en cartes d'aquest temps, es refereix a *“nuestra Hermana Rosés”*, *“la Hermana Rosés”*,³⁹ i també: *“a la Hermana Cruyllas me encomiendo.”* En canvi, a la Josa la distingeix com *“a la Señora Dª Isabel”*.⁴⁰

No va durar gaire aquesta branca femenina, perquè els problemes que van causar i sobretot el plet pels béns que Isabel havia deixat a la Companyia i dels que després havia disposat a favor d'un nebot seu, amb el consegüent enrenou que es va armar a Roma, van moure Ignasi a obtenir del Papa el total i perpetu alliberament de tal encàrrec.

L'entrevista d'Ignasi amb Pau III va haver de tenir lloc a principi d'abril de 1546, encara que el Breu alliberador no va ser expedit fins al 20 de maig de 1547. Però Ignasi tenia pressa a tallar d'arrel un moviment de captació que havia començat també a Gandia, afavorit per alguns jesuïtes, i amenaçava de prendre cos. Va decidir, doncs, desfer-se d'aquest afer i va escriure a la Rosés l'1 d'octubre de 1546: *“viendo, conforme a mi conciencia, que a esta mínima Compañía no conviene tener cargo de Dueñas con voto de obediencia (según habrá medio año que a Su Santidad expliqué largo), me ha parecido, a mayor gloria divina, retirarme y apartarme de este cuidado, de teneros por hija espiritual en obediencia, mas por buena y piadosa madre, como en muchos tiempos me habéis tenido, a mayor gloria de Dios nuestro Señor”*.⁴¹

Es va trobar acomodament a les altres dues dames en dos convents que les van acceptar,⁴² a la Bradine primer a Roma i després a Nàpols, i a la Cruyllas a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona.⁴³ Isabel va tornar també a Barcelona, on el 6 de gener de 1550 va prendre el vel de franciscana al

convent de Ntra. Sra. de Jerusalem. Va mantenir encara una correspondència epistolar amb Ignasi agraïda i humil, i allí va morir. El 28 de gener de 1555 Ignasi escrivia a Araoz: “*De la madre Rosel también habíamos sabido y hecho de nuestra parte el oficio de la caridad. Requie scat in pace*”.⁴⁴

Reforma dels monestirs de monges. Aquest era un problema que Ignasi portava molt en el cor. Tots els esforços per introduir les reformes necessàries, sobretot en la clausura, de les religioses, anaven resultant ineficaços. És increïble la quantitat de cartes dirigides per Ignasi a les autoritats eclesiàstiques i civils, tant de Roma com d'Espanya, promovent iniciatives respecte d'això.

En aquest ambient s'ha d'entendre també la prudència amb què es va moure en l'acceptació d'Isabel Roser i les seves companyes com a religioses de la Companyia, per més que veia clarament no era aquest el camí de l'orde que acabava de fundar i l'aportació que l'esmentada Isabel feia per a l'església de N^a. Sr^a de l'Estrada a Roma.

Introducció de la Companyia a Barcelona. Després de la mort de l'emperadriu Isabel, va ser nomenat el 28 de juny de 1539 el Marquès de Lombay, Francesc de Borja, Virrei de Catalunya. Va fer la seva entrada a Barcelona el 23 d'agost del mateix any. Per encàrrec de l'emperador, va obtenir en lloguer com a residència la casa de l'Ardiaca (actualment Arxiu Municipal), que en aquell temps estava unida al palau episcopal per un arc del portal de la Plaça Nova. L'Ardiaca, Jaume Cassador, va haver de desallotjar-la i posar-la a disposició del nou Virrei.

Allí es van succeir una sèrie de visites dels primers jesuïtes que van venir a Barcelona: el P. Antonio Araoz, el 19 d'octubre de 1539, encara no sacerdot, ni la Companyia estava encara aprovada; el P. Pedro Fabro a l'agost de 1541 i al març de 1542. També altres visites que després es van succeir a Barcelona d'aquests i altres jesuïtes: Diego d'Eguía, Francisco Estrada i altres diversos que, amb el seu apostolat, van preparar el terreny per a l'establiment de la Companyia a Barcelona, primer en la senzilla casa “enfrent de la Vicaria del Pi”, única referència topogràfica de la seva ubicació, i després amb la construcció del col·legi i església de N^a Srª de Betlem, església que es va beneir el 18 d'agost de 1555, és a dir, un any abans de la mort de Sant Ignasi. Però tot això és matèria d'una altra història.

Cap a finals de febrer de 1522 Ignasi va deixar Loyola, i va haver d'arribar a Montserrat uns tres o quatre dies abans del 25 de març, ja que diu en l'autobiografia: “y llegado a Montserrate, después de hecha oración y concertado con el confesor, se confesó por escrito generalmente, y duró la confesión tres días; y concertó con el confesor que mandase recoger la mula, y que la espada y el puñal colgase en la iglesia en el altar de Nuestra Señora”.¹ No van estar d'acord els monjos a acceptar la mula, segons afirma el fuster Francisco Capdepós en el procés de Manresa que “oí recitar al dit M. Oliver, fuster de Montserrat, i a son pare, que ells se trobaven en lo monestir de Montserrat quan hi arribà lo Pare Ignasi, i feu allí los primers actes de sa conversió; i que los Pares religiosos de dit monestir no li volien rebre lo cavall que ell portave i donà al dit monestir, però després lo acceptaren amb intenció que, si l'home lo tornave a demanar, lo hi donasen; però es cert que deia dit Oliver que la seva roba que portave no la volgueren mai rebre, i així la canvià amb altre vil d'un pobre mendicant”.² Els testimonis que les armes van quedar penjades com a exvot, davant l'altar de la Mare de Déu, són nombrosos, tant de monjos del monestir com d'altres testimonis.

4.1. Itinerari de l'espasa a. 1522. Arribada la nit del 24, va començar la seva vetlla d'armes com tenia “determinado dejar sus vestidos y vestirse las armas de Cristo. La víspera de Nuestra Señora de marzo, en la noche, el año de 22, se fue lo más secretamente que pudo a un pobre, y despojándose de todos sus vestidos, los dio a un pobre, y se vistió de su deseado vestido, y se fue a hincar de rodillas delante el altar de Nuestra Señora; y unas veces de esta manera, y otras de pie, con su bordón en la mano, pasó toda la noche”.³ El mateix Ignasi reconeix el problema que involuntàriament li va causar al pobre en donar-li els vestits de cavaller, perquè es va creure que els havia robat.

1539. El P. Araoz en la seva primera estada a Barcelona va pujar també a

Montserrat, i en carta del 30 d'octubre de 1539 comunicava a Ignasi haver saludat allí un monjo amb qui Ignasi s'havia trobat a Venècia a la seva tornada de Terra santa i afegeix: *“En Micer Esteban pidió ser encomendado. También hablé al ermitaño Fray Martín de Ubila, el cual se holgó mucho”*.⁴ Quan, més tard, el P. Ribadeneira el 1572 va escriure la vida d'Ignasi, Araoz li farà notar algunes coses que faltaven en ella, com és que: *“La mula duró muchos años en Montserrat”*,⁵ perquè va poder veure-la encara viva quan va pujar a Montserrat, però res diu de l'espasa, la qual cosa cal interpretar com que dóna per bo allò que s'ha escrit per Ribadeneira i que l'espasa continuava al seu lloc.

1599. La Duquessa de Gandia, Joana de Velasco i d'Aragó, Cambra Major de Margarida d'Àustria, muller de Felip III, fervent devota d'Ignasi com la reina, va pujar a Montserrat l'11 de juliol de 1599 en companyia dels Reis, procedents de València, on havien contret matrimoni, i amb motiu de la inauguració del nou temple (l'actual) i col·locació de la imatge de la Mare de Déu a l'altar major. El 1606, en ser requerida per testificar en el procés de canonització va declarar: *“L'espasa que va deixar a Montserrat el Pare Ignasi, quan va oferir a Déu nostre Senyor les armes de cavaller i va determinar abandonar per sempre el món, està al present penjoll del mur del temple de nostra Senyora”*. I això ho pot afirmar perquè: *“Quan la Reina nostra Senyora va ser a Montserrat, la testimoni la va veure”*.⁶

Aquest testimoni tan contundent mereix als editors de Monumenta el qualificatiu d'error.⁷ Es funden per a això en que els monjos testimonis en el procés de canonització no fan referència a l'exvot (encara que cal tenir present que no els interessava parlar-ne i no són preguntats sobre el mateix) i sobretot en el testimoni del P. Pere Gil, postulator de la causa, el qual va confessar: *“La espada y daga y cinta y talabarte no se sabe ni jamás se ha sabido dónde están”*.⁸ Frase no exacta, perquè quan això escriu acaben de veure-la, com qui diu, la Duquessa de Gandia i els Reis d'Espanya. El P. Creixell es pregunta, amb raó, quan i com va poder errar la Duquessa en la seva declaració o si els monjos de Montserrat van enganyar els Reis d'Espanya en la seva visita mostrant-los una espasa falsa, motius ambdós absurds.⁹

1603. El final de les obres del nou temple i el començament dels processos de canonització d'Ignasi el 1595 van coincidir i els monjos, sota el mandat de l'Abad Lorenzo Nieto, van decidir retirar les armes penjades a l'església vella i recloure-les en un armari de la sagristia. Al seu lloc, van col·locar una làpida commemorativa que diu així: *“El benaventurat Ignasi de Loyola aquí amb molta oració i llàgrimes es va lliurar a Déu i a la Mare de Déu, aquí va*

passar la nit armant-se amb sac com d'armes espirituals, d'aquí va sortir a fundar la Companyia de Jesús l'any 1522. Fr. Lorenzo Nieto, Abad, va dedicar l'any 1603".¹⁰ Aquesta làpida està avui dia col·locada al claustre d'entrada al temple del monestir.

El motiu que els monjos no traslladessin les armes al nou temple i les ocultessin va poder ser, com nota el P. Gabriel Álvarez en la seva inèdita Història de la Província d'Aragó: "*las pusieron tan a buen recaudo y temiendo que la Compañía no se las pusiese a pleito, las escondieron de suerte que, aunque se han hecho grandes diligencias, no han sido parte para descubrirlas*".

I tan ben amagades les van tenir que ni al P. Pere Gil, Rector de Betlem, i promotor de la causa de canonització, que per dos cops va pujar a Montserrat li van ser mostrades, i per això va respondre a la pregunta del citat P. Álvarez la frase amunt transcrita.

1640. En la guerra civil de 1640, els Consellers de Barcelona van manar extradir de Catalunya tots els monjos de Montserrat nascuts fora de Catalunya, la qual cosa comprenia l'Abad, Juan Manuel d'Espinosa, i altres 55 entre monjos i ermitans. Al mateix temps, amb l'excusa de protegir-los, manaven portar a Barcelona tot l'argent i ornaments preciosos per posar-los sota la custòdia dels Consellers.

Encara que es va redactar un inventari del que es transportava no ens ha arribat complet, o potser amb les presses de l'ordre del transport només es van incloure en l'inventari les peces més importants. El cas és que no figura l'espasa i la resta d'armes, potser, a més a més, perquè a l'espasa l'únic de valor era l'empunyadura d'argent. Des d'aquest moment, d'una banda ja no es parlarà més del punyal i talabard i per una altra, tots els historiadors de l'època es referiran a Barcelona com a lloc de residència de l'espasa, com el P. Francisco Garau el 1675. L'empunyadura també va desaparèixer.

1674. El P. Ignasi Cant, jesuïta belga, vingué expressament a Barcelona per visitar els records ignasians i va deixar un relat de tot el que havia vist. Va estar a Montserrat i res diu allí de l'espasa, si bé parla de la làpida commemorativa. En descriure el que havia vist a Barcelona, diu en el seu escrit de l'11 d'agost de 1674: "*A l'església de la nostra Senyora de Betlem, que és dels nostres Pares de la Companyia de Jesús, vam veure amb els nostres ulls i palpar amb les nostres mans l'espasa de Sant Ignasi, la mateixa que ell va penjar arran de la seva meravellosa conversió al costat de l'altar de nostra Senyora de Montserrat. Els nostres, jesuïtes de Betlem, no fa gaire la van adquirir de regal i la guarden com el tresor més preat i ric que*

guarden a la sagristia".¹¹

Com havia anat a parar l'espasa al Col·legi de Betlem? Dos anys abans de la visita del P. Cant, el 1672, es van celebrar a Barcelona unes grandioses festes per la canonització de San Francesc de Borja, antic Virrei de Catalunya. El primer dia, va celebrar de Pontifical l'Abat de Montserrat i va predicar també un cèlebre monjo del monestir. La comunitat benedictina va compartir taula amb els jesuïtes; tot això indica les excel·lents relacions entre ambdues comunitats. No és doncs d'estranyar que amb aquesta ocasió es realitzés el que el P. Cant denomina "donació", encara que en realitat es va tractar d'un intercanvi de relíquies.

Una de les festes organitzades en aquesta ocasió va ser un castell de focs artificials a la Rambla, amb tan mala sort que un coet va entrar al temple i va calar foc a l'altar de Santa Gertrudis la Magna, religiosa benedictina, i d'allí a tot el temple, que es va haver d'enderrocar després, per aixecar de planta l'actual. En aquest altar, es conservava en rica urna d'argent el crani de la Santa. El reliquiari es va salvar de les flames. El text llatí del reliquiari diu entre d'altres coses que dos ossos del crani van ser donats als Pares de Montserrat "*ja que els Nostres no gaire abans aconseguissin, per mediació dels Il·lms. Consellers de Barcelona, l'espasa del nostre sant Pare Ignasi, penjada i dedicada a l'altar de la Mare de Déu de Montserrat des del principi de la seva conversió i la conservessin a la sagristia com el més preat dels tresors*".¹²

1771. Expulsats d'Espanya els jesuïtes per Carles III el 1767, l'església de Betlem va passar a ser propietat del Bisbat. El 4 d'abril de 1771, es va fer lliurament notarial de les joies i ornaments de l'església a l'Administrador del Seminari Conciliar.

1835.L'espasa continuava a l'església de Betlem, quan el 1835 va ser erigida en Parròquia.

1907. El capellà-rector de l'església de Betlem, Ramon Garriga i Molins, amb l'acord previ de la Junta d'Obra de la Parròquia i amb l'aprovació del Bisbe, Cardenal Casañas, va lliurar l'espasa a la Companyia de Jesús, sabedor de la gran estimació que havien manifestat els PP. Joaquim Carles, el seu antic professor, i Joan Capell, Rector del Col·legi de Casp.

La solemne cerimònia de lliurament davant notari va tenir lloc el 25 de març de 1907 amb la presència de nombroses autoritats eclesiàstiques i civils i gran concurrència de personalitats, entre elles D. Claudio López, Marquès de Comillas. Es va col·locar a l'altar de Sant Ignasi de la nostra església del

Sagrat Cor de Barcelona en una urna de bronze daurat realitzada a l'efecte. La junta constituïda per aprovar el disseny de l'urna va estar presidida per D. Antoni Gaudí i el disseny aprovat va ser el de D. Bernardí Martorell, nebot de l'arquitecte constructor de l'església.

4.2. Examen de l'espasa. Si algun dubte ha pogut sorgir en algun moment del recorregut cronològic realitzat des del punt de vista històric, la identitat ignasiana de l'espasa queda perfectament demostrada amb l'examen arqueològic de la mateixa.

D. Macari Golferichs, un dels membres de la junta per aprovar l'urna, va escriure un article titulat “Les espases espanyoles del segle XVI”. Del mateix traduïm el que es refereix directament a l'espasa de Sant Ignasi: “*És de llaç, tipus italià; encara que falta de guardes, demostra la seva antiguitat en altres marques, posades de dos en dos, totes iguals; a saber, un escudet coronat i al seu interior una O muntada sobre una T per significar que la seva procedència és la ciutat de Toledo. Aquesta marca era comú denominador dels espasers toledans més antics, pel motiu de la qual, adicionaven el seu propi nom, enregistrat en els canals del full per distingir el forjador de cadascuna, com ho fa l'espaser del present full de Sant Ignasi; el nom del qual marcat a punxó i distribuït en les dues canals obertes en ambdós plans del full, diu així: G.O.N.Ç.A.L.O S.I.M.O.N E.N T. Vol dir que Gonzalo Simón va forjar la dita espasa a Toledo; on són d'observar dues coses: 1^a la Z substituïda a l'espasa de Sant Ignasi per la Ç ce-trencada; i 2^a el mode d'enregistrar les dites lletres; no de cop, sinó punt per punt, prova evident de la seva antiguitat...*

*Finalment, els cavallers del segle XVI feien enregistrar els seus inicials en el cant del full, avui més aviat en el pla, al costat de l'empunyadura. Sabedor d'aquest costum l'Excm. Sr. D. José Mª Florit, Conservador de l'Armeria Real de Madrid, pels anys de 1907 va visitar l'espasa de Sant Ignasi, i en tenir-la a les mans per examinar-la, va trobar, en efecte, dos is gregues de forma rústica, una en cadascun dels cantells. Va jutjar, de moment, que no serien les inicials del Sant, per creure equivocadament que aquest es deia Ignasi de Loyola, i no Yñigo Yañez, com es dedueix dels documents antics i de l'ús corrent de dir-li Yñigo encara en els començaments de la Companyia de Jesús, 1540; o sigui més de divuit anys després de visitar la Mare de Déu de Montserrat. I per cert que dites dos is gregues conserven una traça tan antiquada i estan enregistrades amb tan mala sort, que del cop van quedar cegats els segments del filet, solcat paral·lelament al cant del full; i això em fa pensar que no va ser gaire destre qui va donar el cop, per enregistrar les dites lletres”.*¹³

És de notar que el pare d'Ignasi es deia Bertrán Yáñez de Loyola i que encara a París, quan es va començar a generalitzar el nom d'Ignasi, als seus companys els deien “yñiguistas”,¹⁴ com a Manresa a les devotes del pelegrí les deien “yñigas” segons Gabriel Perpinyà.¹⁵

L'esposa, que continua exhibint-se a l'altar de Sant Ignasi de l'església del Sagrat Cor de Barcelona, té els signes assenyalats pels dos perits esmentats, com pot comprovar qualsevol que la contempli amb detenció.

4.3. Però per què portava espasa? Encara que Ignasi per pròpia confessió “*se deleitava en ejercicio de armas con un grande y vano deseo de ganar honra*”¹⁶, mai va ser militar de professió, per més que alguns dels seus contemporanis usin termes semblants. Alguns escriptors arriben fins a elevar-lo a la categoria de Capità.

Com a membre d'una família noble i gentilhome del Duc de Nájera, Virrei de Navarra, Ignasi va acudir en defensa de la plaça de Pamplona contra els francesos, però hem de ser cauts en aplicar a aquells temps els conceptes militars moderns.

Per tot això, és raonable preguntar-se per què Ignasi portava espasa. Perquè no era normal ni corrent portar-la en la vida civil, sense permís del rei. Permís real que Ignasi va obtenir segons un parell de documents trobats a l'arxiu de Simancas, i que ens revelen un tèrbol incident de la joventut d'Ignasi.¹⁷

Amb ocasió de trobar-se Carles I a Saragossa per a ser jurat per les Corts d'Aragó, i a les que va assistir el Duc de Nájera, acompanyat d'Ignasi, aquest li eleva un escrit el 20 de desembre de 1518 en el que li demana autorització per portar armes i dos guardaespalles pel fundat temor que “*Francisco de Oya, gallego, criado de la condesa de Camiña*” el vol matar, en raó “*de la enemistad y diferencia*” que entre ambdós existeix.

Aquesta petició o bé no va obtenir resposta o no li va arribar a Ignasi i per això va tornar a sol·licitar-la des de Valladolid, (s'ignora el motiu de la seva estada en aquesta ciutat), i aquesta vegada va merèixer el 10 de novembre de 1519 una provisió del Consell de Castella, en nom del rei concedint-li el que demanava

L'exposició dels motius que figura en la concessió a la sol·licitud diu així: “*Sabed que Yñigo de Loyola nos hizo relación que, viviendo con Juan Velásquez, nuestro contador mayor difunto, Francisco del Oyo, gallego, criado de la condesa de Camiña, le quiso tratar mal, y le hirieron; y que, además de lo arriba dicho, le han enviado a decir que le han de matar; y, poniéndolo por obra, había averiguado el dicho Francisco del Hoyo dónde posaba el dicho Yñigo de Loyola, y concertó con una mujer que le daría*

*ciertos dineros porque tuviese manera cómo le pudiese herir y matar; la cual le avisó de ello, y él se teme y recela que de hecho pondrá por obra su mal propósito; a causa de lo cual él tiene necesidad y justa causa de traer armas para defensa de su persona, y dos hombres andando con él”.*¹⁸

El Consell real li concedeix “*licencia y facultad para que por término de un año primero siguiente pueda traer armas y un hombre andando con él*”. Aquesta concessió se li va renovar, potser per no haver-la rebut en primera instància, el 5 de març de 1520, és a dir un any i dos mesos abans de la ferida de Pamplona, ocorreguda el 20 de maig de 1521.

L'exposició dels motius de la petició desvela moltes coses, entre elles que l'odi de Francisco del Oyo era molt profund, tal que ja li havia ferit en una altra ocasió; que ja durava bastant temps; que no havia acceptat “*amistad, puesto caso que ha sido muchas veces requerido con ella*”; que cercava la complicitat d'una dona, potser criada o veïna de la casa on habitava Ignasi; que aquesta en comptes de traïr-lo el va avisar.

Aquest odi profund només pot atribuir-se a motius de caràcter personal, i possiblement relacionat amb conquestes amoroses, encara que G^a Villoslada¹⁹ rebaixa molt el to tenint en compte que “*semejantes rencores, odios, animosidades y enconos, que no pocas veces originaban asesinatos o por lo menos contusiones graves, puñaladas, mutilaciones y otras ofensas eran entonces poco menos que el pan de cada día*”. I que “*Francisco del Oyo era un digno criado de una familia en la que abundaban las injusticias y los crímenes*”. El que està clar és que aquest afer posa al descobert un episodi més dels desvaris de la joventut d'Ignasi, que ell mai va ocultar.

La cèlebre expressió de Ribadeneira “*soldado desgarrado y vano*”²⁰, Polanco la concreta en la vida d'Ignacio així: “*aunque era aficionado a la fe, no vivía nada conforme a ella, ni se guardaba de pecados, antes era especialmente travieso en juegos y en cosas de mujeres, y en revueltas y cosas de armas; pero esto era por vicio de costumbre*”.²¹ I en el Sumari castellà diu: “*Y así con toda libertad decía de sus pecados pasados*”.²² Nadal repeteix el mateix. “*Narra la seva vida, els seus pecats, persecucions, presons, malalties. Així mou admirablement*”.²³ I de l'íntim amic Laínez és la sentència més crua: “*combatut i vençut del vici de la carn*”.²⁴

No és doncs just, més, és calúnnia tot el que algun escriptor sensacionalista ha volgut afegir a aquestes confessions. Explicitar sense proves fefaents el que les precedents expressions deixen a l'aire no és històric ni honrat.

Monumenta Historica S.J.

Epistolae Sancti Ignatii I	Epist.
Epistolae Mixtae I	Epist.Mixtae
Fontes Documentales	F.Documentales
Fontes Narrativi I, II, III, IV	FN
Litterae Quadrimestres VIII	Lit.Quadrim
Monumenta Lainii IV	M.Lainii
Monumenta Natalis I, V	MN
Scripta de Sancto Ignatio I, II	Scripta

1ª Estada

¹ Autobiografia, n. 18

² Citat per Creixell, *San Ignacio de Loyola*, I, p.53

³ Autobiografia, n. 53

⁴ Dalmases, *Vida del P. Maestro Ignacio*, p. 46

⁵ G^a Villoslada, *San Ignacio de Loyola*, p. 130, nota 35. Però A. Borràs en *Sant Ignasi de Loyola i la ciutat de Barcelona*, pág. 15, nega que el Duc de Nájera assistís al Capítol de Barcelona. A l'Enciclopèdia Espasa, veu "Toisón de Oro", pag. 375, s'hi troba la llista dels 16 reis i nobles que el reberen en aquesta ocasió, entre ells el Duc.

⁶ FN, III, 191

⁷ FN, III, 149-150

⁸ Scripta II, 310

⁹ FN, III, 187

¹⁰ Scripta, II, 388

¹¹ FN, III, 203-205

¹² Scripta, I, 749

¹³ Scripta, I, 725

¹⁴ Epist.Mixtae I, 35

¹⁵ *Sant Ignasi a Montserrat*, 1935. Reedic. 1990 amb les correccions p. 239-251.

¹⁶ Leturia, *Estudios Ignacianos*. I, 113-178

¹⁷ FN, III, 204

¹⁸ Scripta, I, 726

¹⁹ Leturia, *Estudios Ignacianos*, I, 177.

²⁰ Autobiografia, n. 34-35

²¹ FN, III, 189

²² FN, III, 190

²³ Scripta, II, 94

²⁴ Autobiografia, n. 16

²⁵ FN, I, 76

²⁶ FN, IV, 103

²⁷ Scripta, II, 373

²⁸ FN, IV, 936

²⁹ Creixell, I, 48-51

³⁰ Scripta, II 362

³¹ Autobiografia, n. 34

³² Scripta, II, 707

³³ Autobiografia, n.55

³⁴ Scripta, II, 92

³⁵ Scripta, II, 642,

³⁶ Citat per Creixell, II, 423

³⁷ FN, III, 407-409

³⁸ Epist. I, 149

³⁹ FN, III, 191

⁴⁰ FN, III, 185

⁴¹ Creixell, I, 223

⁴² Scripta, II, 677-678

⁴³ Creixell, II, 168

⁴⁴ Scripta, II, 625

⁴⁵ Creixell, II, 169-171

⁴⁶ Creixell, II, 182-183

⁴⁷ FN, III, 149

⁴⁸ Scripta, II, 105

⁴⁹ Scripta, II, 106

⁵⁰ Creixell, *S. Ignacio en Barcelona*, p.146

⁵¹ Puig, Ignacio. *San Ignacio en Barcelona*, p. 141

⁵² Scripta, II, 645

⁵³ FN, III, 191

⁵⁴ Autobiografia, n. 37

⁵⁵ Creixell, *S. Ignacio en Barcelona*, làmina XI, 2. p.45

- ⁵⁶ Scripta, II, 334
⁵⁷ Creixell, *San Ignacio en Barcelona*, p.37
⁵⁸ Scripta, II, 693
⁵⁹ Scripta, I, 734-735
⁶⁰ Scripta, I, 733-734
⁶¹ FN, IV, 146-147
⁶² Epist. I, 85
⁶³ Epist. I, 187
⁶⁴ FN, I, 412, nota 35
⁶⁵ Scripta, II, 389
⁶⁶ Scripta, II, 710
⁶⁷ Autobiografia, n.35-36
⁶⁸ Scripta, II, 680
⁶⁹ Ambdues citacions a Creixell, *S.Ignacio en Barcelona*, p.50-51
⁷⁰ Autobiografia n. 46
⁷¹ Scripta, II, 92; FN, I, 1-3
⁷² Creixell, I, 237-238, nota 3. Testimonis no reproduïts a MI.

2ª Estada

- ¹ Polanco, Vida, p. 26
² Scripta, I, 114
³ Autobiografia, n. 50
⁴ Autobiografia, n. 71
⁵ FN, II, 137-138
⁶ Autobiografia, n. 54
⁷ March, José M. *Quién y de dónde era el monje manresano, amigo de San Ignacio de Loyola*. Estudios Eclesiásticos 4 (1925) 185-193
⁸ Autobiografia, n. 54
⁹ FN, IV, 173
¹⁰ FN, II, 543
¹¹ Gª Villoslada, *San Ignacio de Loyola*, p. 264
¹² Scripta, II, 89
¹³ Dalmases, Cándido de, *Los estudios de San Ignacio en Barcelona (1524-1526)*. AHSJ, 10(1941), 283-292
¹⁴ Scripta, II, 300-301
¹⁵ Scripta, II, 274
¹⁶ Scripta, II, 603
¹⁷ Scripta, II, 615
¹⁸ Lit.Quadrim. VI, 286, nota 1.
¹⁹ Scripta, II, 815
²⁰ Scripta, II, 108

- ²¹ FN, II, 154
²² Autobiografia, n. 55
²³ FN, IV, 173
²⁴ Creixell, I, 244-245
²⁵ Autobiografia, n. 55
²⁶ Scripta, II, 343
²⁷ Scripta, II, 681
²⁸ Scripta, II, 89
²⁹ Scripta, II, 678
³⁰ Scripta, II, 636
³¹ Scripta, II, 641
³² Scripta, II, 638-639
³³ Scripta, II, 92
³⁴ Autobiografia, n.56
³⁵ Autobiografia, n. 73
³⁶ FN, III, 192
³⁷ FN, III, 147
³⁸ Scripta, II, 398
³⁹ *San Ignacio de Loyola*, p. 264
⁴⁰ Scripta, II, 88-89
⁴¹ Scripta, II, 677
⁴² Scripta, II, 638
⁴³ Creixell, *San Ignacio en Barcelona*, p. 75-76
⁴⁴ o.c. làmina XIV
⁴⁵ Scripta, II, 90
⁴⁶ Scripta, II, 633-634
⁴⁷ Scripta, II, 640
⁴⁸ Scripta, II, 633
⁴⁹ Scripta, II, 637.
⁵⁰ Scripta, II, 641
⁵¹ Scripta, II, 681
⁵² Scripta, II, 310,325
⁵³ Scripta, II, 79,96; FN,III,197-8
⁵⁴ Scripta, II, 278-279
⁵⁵ Scripta, II, 308-309
⁵⁶ Scripta, II, 291
⁵⁷ Scripta, II, 339
⁵⁸ Scripta, II, 344-345
⁵⁹ Scripta, II, 78
⁶⁰ Scripta, II, 629
⁶¹ Scripta, II, 276
⁶² Scripta, II, 611
⁶³ Scripta, II, 399
⁶⁴ Scripta, II, 399
⁶⁵ Creixell, I, 268
⁶⁶ M.Lainii IV, 302
⁶⁷ Scripta, II, 334

- ⁶⁸ Rahner, H. *Ignace de Loyola. Correspondance avec les femmes de son temps*. París (1963) II, 113-161
- ⁶⁹ Scripta, II, 91
- ⁷⁰ Scripta, II, 638
- ⁷¹ Scripta, II, 398
- ⁷² Scripta, II, 398, 613, 604
- ⁷³ Creixell, I, 265-267
- ⁷⁴ FN, III, 195
- ⁷⁵ FN, III, 192
- ⁷⁶ Autobiografia, n. 56
- ⁷⁷ FN, IV, 179
- ⁷⁸ FN, I, 170-171
- ⁷⁹ Epist., I, 72, veure nota 4
- ⁸⁰ FN, I, 170-71, notes 8-11

3ª Estada

- ¹ Autobiografia, n.71-72
- ² Epist., I, 74
- ³ Autobiografia, n.72
- ⁴ FN, II,198; Plàt.3 Coimbra, n.20
- ⁵ MN, V,280[47], text Q
- ⁶ FN, I, 177. I ho repeteix a FN, II, 553,554.
- ⁷ Autobiografia, n.73
- ⁸ FN, III, 196
- ⁹ Epist., I, 83
- ¹⁰ Epist., I, 90-92
- ¹¹ Epist., I, 93-94
- ¹² Epist., I, 143-144
- ¹³ Epist., I, 95-96
- ¹⁴ Scripta, II, 387
- ¹⁵ AHSJ, 37(1968) 385-388
- ¹⁶ FN, IV, 936
- ¹⁷ Epist., I, 144
- ¹⁸ F.Documentales, 701.
- ¹⁹ F.Documentales, 698
- ²⁰ Epist., I, 95-96
- ²¹ Epist., Mixtae I, 321
- ²² Epist., 12, 530, 532
- ²³ Epist., 12, 480
- ²⁴ Epist., 12, 398-399
- ²⁵ FN, II, 349-350
- ²⁶ Epist., I, 107
- ²⁷ Epist., I, 75
- ²⁸ Epist., I, 88, 92
- ²⁹ Epist., I, 187

- ³⁰ Epist.Mixtae,I,197,241-42; y V,643.
- ³¹ FN, II, 571, nota 188
- ³² *El Padre Maestro Ignacio*, pág. 117.
- ³³ Epist. Mixtae I, 118
- ³⁴ FN, III,149
- ³⁵ Epist., XII,216
- ³⁶ H.Rahner,II,70
- ³⁷ F.Documentales, 698
- ³⁸ F.Documentales, 701; FN, III,164
- ³⁹ Epist.Mixtae,I,282
- ⁴⁰ Epist.Mixtae,I,247
- ⁴¹ Epist., I,434
- ⁴² Epist., I,437-440
- ⁴³ Scripta,II,348
- ⁴⁴ Epist., VIII,343

L'Espasa

- ¹ Autobiografia, n. 17
- ² Scripta, II, 718
- ³ Autobiografia, n. 18
- ⁴ Epist.Mixt. I, 35
- ⁵ Scripta, I, 725
- ⁶ Scripta, II, 835, 803
- ⁷ Scripta, II, 835, nota 1
- ⁸ FN, III, 603
- ⁹ Creixell. *La espada de San Ignacio*, p. 35-39
- ¹⁰ Scripta, II, 932
- ¹¹ Creixell. *San Ignacio en Barcelona*, p. 156
- ¹² FN, III, 604
- ¹³ Creixell, *La espada de San Ignacio*, p. 97-101
- ¹⁴ Chron.Natalis [7], MN, I, 2
- ¹⁵ Scripta II, 369
- ¹⁶ Autobiografia, n.1
- ¹⁷ Fernández Martín, Luis SJ. *Un episodio desconocido de la juventud de Ignacio de Loyola*. AHSJ 44(1975) 131-137
- ¹⁸ F.Documentales, 259-261
- ¹⁹ *San Ignacio de Loyola*, pág. 131-132
- ²⁰ FN, IV, 315
- ²¹ FN, I, 154
- ²² FN, I, 163
- ²³ FN, II, 314-315
- ²⁴ FN, I, 76